

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**Pěstounská péče na přechodnou dobu - postup
seznamování a předávání dítěte do péče budoucích
osvojitelů**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Studijní program: [REHABILITACE](#)

Autor: Hana Čurdová

Vedoucí práce: Mgr. Bohdana Břízová, Ph.D.

České Budějovice 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci s názvem Pěstounská péče na přechodnou dobu - postup seznamování a předávání dítěte do péče budoucích osvojitelů jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby diplomové práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé diplomové práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 15. května 2017

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Bohdaně Břízové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a připomínky, a především za velkou snahu a trpělivost, kterou mi věnovala při zpracování mé diplomové práce. Velký dík náleží i mé rodině, která mě po celou dobu podporovala.

Pěstounská péče na přechodnou dobu - postup seznamování a předávání dítěte do péče budoucích osvojitelů

Abstrakt

V předkládané diplomové práci se zabývám pěstounskou péčí na přechodnou dobu, kdy cílem práce je analyzovat proces seznamování a předávání dítěte do péče budoucích osvojitelů a zmapovat tak zkušenosti a názory jak budoucích osvojitelů, tak i pěstounů na přechodnou dobu. Dílčím cílem je identifikování příležitostí a rizik tohoto procesu, přičemž důraz je kladen na subjektivní prožívání účastníků výzkumu.

Za účelem dosažení stanoveného cíle byla zvolena strategie kvalitativního výzkumu, metoda dotazování, technika neřízeného rozhovoru. Výzkum byl rozdělen do dvou částí. V první části výzkumu byly provedeny rozhovory s budoucími osvojiteli a v druhé části s pěstouny na přechodnou dobu, kteří již měli ve své pěstounské péči na přechodnou dobu alespoň 2 děti. Vyhodnocení výsledků bylo provedeno formou vytváření trsů.

Výsledky výzkumu ukazují, že budoucí osvojitelé mají k procesu seznamování s dítětem značné výhrady; zkušenosti týkající se samotného předání dítěte do jejich péče jsou různé, přičemž zvláště dopad tohoto procesu na dítě hodnotí spíše záporně. Z výzkumu dále vyplývá, že většina pěstounů na přechodnou dobu nemá se seznamováním a předáváním dítěte do péče budoucích osvojitelů negativní zkušenosti. Celý výzkum však odhalil mnohá úskalí tohoto procesu.

Předpokládaný přínos této práce spočívá v tom, že výsledky mohou být využity jako informační zdroj pro sociální pracovníky, budoucí osvojitele, pěstouny na přechodnou dobu a také pracovníky doprovázejících organizací či širokou laickou veřejnost.

Klíčová slova

Pěstounská péče na přechodnou dobu; budoucí osvojitelé; pěstoun na přechodnou dobu; citové pouto; seznamování; předávání.

Temporary foster care - Foster child's adaptation process and transition to adoptive family

Résumé

In my thesis I deal with temporary foster care where the aim of the thesis is to analyse the process of child's introduction and transition into the care of future adoptive parents and to map out the experience and opinions of both future adoptive and temporary foster parents. The partial objective is to identify the opportunities and risks of this process, focusing on the subjective experience of the research participants.

In order to reach the set target a method of qualitative research was chosen, namely an interview, specifically the technique of an unstructured interview. The research was divided into two parts. In the first part of the research interviews were conducted with future adoptive parents and in the second part with temporary foster parents who had at least two children in their care. For evaluation of results a cluster analysis was used.

The results of the research show that future adoptive parents have considerable reservations about the process of getting acquainted with the child; their experience regarding the actual transition of the child into their care vary. Moreover they perceive the impact of this process on the child rather negatively. Further, the research shows that most temporary foster parents do not have a negative experience with introduction and transition of the child into the care of future adoptive parents. However, the whole research has revealed many pitfalls in this process.

Intended merit of this thesis lies in the fact that the results can be used as a source of information for social workers, prospective adoptive parents, temporary foster parents and for staff of support organizations or general public.

Keywords:

Temporary foster care; prospective foster parents; temporary foster parents; emotional bond; introduction; transition.

Obsah

Obsah	6
Úvod.....	8
1 Současný stav.....	9
1.1 Rodina	9
1.2 Náhradní rodinná péče	10
1.2.1 Formy náhradní rodinné péče.....	10
1.2.2 Legislativní rámec náhradní rodinné péče.....	15
1.3 Pěstounská péče na přechodnou dobu.....	15
1.4 Pěstouni na přechodnou dobu	17
1.5 Dítě a pěstounská péče na přechodnou dobu	19
1.6 Žadatelé o osvojení	22
1.7 Zprostředkování osvojení.....	23
1.8 Seznamování budoucích osvojitelů s dítětem	24
1.9 Předání dítěte do péče budoucích osvojitelů.....	25
1.10 Soudní řízení	27
1.11 Doprovázení pěstounských rodin.....	28
2 Cíl práce a výzkumné otázky.....	30
2.1 Cíl práce	30
2.2 Výzkumné otázky.....	30
3 Metodika	31
3.1 Metodický postup.....	31
3.2 Výzkumný soubor	31
3.3 Realizace výzkumu	32
3.4 Zhodnocení výsledků	33
3.5 Etika výzkumu	33
4 Výsledky	35
4.1 Výsledky rozhovorů s budoucími osvojiteli	35
4.2 Výsledky rozhovorů s pěstouny na přechodnou dobu	43
5 Diskuse.....	53
6 Závěr	65
7 Seznam použitých zdrojů.....	66

8 Seznam příloh	74
9 Seznam zkratk.....	77

Úvod

Pro svou práci jsem zvolila téma dotýkající se přechodné pěstounské péče, a to procesu seznamování a předávání dítěte do péče budoucích osvojitelů. Pracuji jako sociální pracovníce na oddělení sociálně-právní ochrany dětí a díky tomu se v různém rozsahu setkávám se všemi formami náhradní rodinné péče, a tedy i s institutem přechodné pěstounské péče, který je v současné době stále velmi diskutován jak odbornou tak i laickou veřejností. Díky své profesi se setkávám jak s osvojiteli, tak i s profesionálními pěstouny, a získávám od nich informace, které se mi jeví natolik zajímavé, že jsem se rozhodla o daném tématu zjistit více.

Přechodná pěstounská péče je alternativou k ústavní péči, která je pro neblahé důsledky na dětský vývoj v současné době výrazně omezována. Důvodem je, aby dítě vyrůstalo v rodinném prostředí, neboť pouze rodina je schopna poskytnout mu domov, jistotu, bezpečí, porozumění, citové zázemí, lásku a štěstí. Díky tomuto dochází k harmonickému a plnému rozvoji osobnosti dítěte a k utváření jeho identity.

Institut náhradní rodinné péče je od svého vzniku využíván stále více a do budoucna má zcela nahradit ústavní péči o děti do tří let věku. V současnosti jsou již známé mnohé zkušenosti, díky nimž se začínají projevovat nejen pozitiva, ale i negativa tolik propagované pěstounské péče na přechodnou dobu.

Cílem diplomové práce je analyzovat dosavadní zkušenosti týkající se této formy náhradní rodinné péče na území Jihočeského kraje. Chci zjistit, jak vnímají budoucí osvojitelé a pěstouni na přechodnou péči dvě nejvýznamnější fáze procesu, jež mají zásadní dopad především na osvojované dítě. Zároveň bude zjišťován přínos praxe a budou identifikovány příležitosti a rizika tohoto procesu.

Získané poznatky od osob, které jsou této problematice nejbližší, mohou odhalit výhody a nevýhody celého procesu pěstounské péče na přechodnou dobu. Věřím, že pro mne cenné informace budou přínosem i pro ostatní sociální pracovníky zabývající se sociálně-právní ochranou dětí a také pro širokou veřejnost, která často nemá ani povědomí o existenci této formy náhradní rodinné péče. Práce by mohla být také nápomocna doprovázejícím organizacím a institucím, které zajišťují kurzy přípravy pěstounů na přechodnou dobu.

1 Současný stav

1.1 Rodina

Poláková (2010) uvádí, že rodina je nejstarší základní sociální jednotkou společnosti; první model společenství, se kterým se dítě setkává. Už v roce 1999 Matějček a Dytrych (1999) uvedli, že rodina je dynamickým systémem vzájemných interakcí, vzájemných vztahů a vzájemné provázanosti. Rodina je zároveň pro dítě nejdůležitějším místem, kde je mu poskytována láska (Křístek, 2016).

Zákon č. 104/1991 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte (1991) rodinu popisuje jako základní společenskou jednotku a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí. Uvedená Úmluva vysvětluje, že děti musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti, uznávající, že v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí děti vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění.

Colorosová (1999) uvádí, že jednotná definice rodiny není daná, lidé se na ní nemohou dohodnout. Dodnes používané definice opírající se o příbuzenství, které vznikne sňatkem či narozením vlastního dítěte, jsou již příliš úzké (Matoušek a Pazlarová, 2010). Je ale patrné, že nevlastní rodiny, pěstounské rodiny, rodiny s jedním rodičem i adoptivní rodiny jsou stejně opravdové jako tradiční původní rodina, přirozená rodina i biologická rodina (Colorosová, 1999). Autorka dále vysvětluje, že se jedná o skupinu lidí, kteří jsou svázáni dohromady věrností, péčí, spoluprací, tradicemi, zvyky a jazykem; rodina poskytuje svým členům domov.

Miller (2005) vymezuje rodinu jako jednotku civilizace, která nabízí nejzdravější prostředí pro dítě. Podle Velemínského (2008) je rodina chápána jako zásadní jistota dítěte a pokud někdy dojde k tomu, že není zvládnut její úkol, je potřebné určité chyby napravit, nebo tuto rodinu nahradit, protože přestala mít možnost plnit svoji funkci. Zákon č. 359/99 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění upozorňuje na to, že pokud nastane situace, která ohrožuje řádnou výchovu a příznivý vývoj dítěte, jsou přijímána opatření na ochranu dítěte. Dle tohoto zákona mají přednost opatření zabezpečující setrvání dítěte ve vlastní rodině, případně vedoucí k nalezení náhradního rodinného prostředí.

1.2 Náhradní rodinná péče

Dle Bubleové a Benešové (2001) je náhradní rodinná péče formou péče o děti, kdy je dítě vychováváno náhradními rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině - touto je zejména osvojení a pěstounská péče. Cílem náhradní rodinné výchovy je vyrůstání dítěte v rodině, aby se mohlo učit rodinu vytvářet a udržet (Velemínský, 2008).

Novotná (2005) vysvětluje, že pokud nemohou děti z nejrůznějších důvodů vyrůst ve vlastní rodině, nastává situace, kdy se v širokém rozsahu musí aplikovat sociálně-právní ochrana a příslušné orgány sociálně-právní ochrany dětí a soudy musí hledat to nejvhodnější opatření, které bude řešit budoucnost dítěte a jeho spokojenost.

Bell (2011) považuje za nezbytné, aby při řešení situace ohrožených dětí, včetně jejich umístování do náhradního výchovného prostředí, bylo postupováno v souladu s potřebami a názory dítěte, byla respektována jeho individualita a byl zachován jeho kontakt s blízkými.

Zásadním kritériem pro rozhodování o dítěti by měl být vždy nejvyšší zájem dítěte (Škoviera, 2006). Předním hlediskem zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. je také zájem a blaho dítěte a dále ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů na rodičovskou výchovu a péči.

1.2.1 Formy náhradní rodinné péče

Formy náhradní rodinné péče upravuje rodinné právo v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník - jsou jimi: osvojení, poručenství, opatrovnictví, péče jiné osoby, pěstounství a ústavní výchova.

Osvojení

Od 1. 1. 2014 náš právní řád rozlišuje pouze osvojení zletilého a nezletilého a nově také upravuje, že osvojení nelze zrušit po uplynutí 3 let od rozhodnutí o osvojení (Bubleová et al., 2014b).

Osvojení (adopce) je právní institut, který je znám od dob starověkého Říma a je součástí všech evropských právních řádů (Křístek, 2016). Osvojením se rozumí přijetí cizí osoby za vlastní, kdy vzniká mezi osvojitelem a osvojencem vztah, jaký je mezi

rodičem a dítětem (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník). Miller (2005) vysvětluje, že přijetí je proces, při kterém dítě právně připojí rodinu. Již v roce 2001 Archerová ve své publikaci zdůraznila, že adopce je bezesporu pro každé dítě lepší, než jej ponechat v obtížné situaci, nechtěné a nemilované. Dle autorky si každé dítě zaslouží pevné zázemí domova, kde by mohlo šťastně vyrůstat.

Bubleová a Benešová (2001) zdůrazňují, že při osvojení přijímají manželé či jednotlivci za vlastní opuštěné dítě a mají k němu stejná práva i povinnosti, jako by byli jeho biologičtí rodiče; osvojením tak vzniká příbuzenský poměr. Zároveň autorka doplňuje, že všechna vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou osvojením zanikají. Z praktického hlediska je nejpodstatnějším účinkem osvojení nezletilého přechod dítěte z rodičovské odpovědnosti vlastních rodičů do rodičovské odpovědnosti osvojitele (Křístek, 2016).

Bubleová (2002) uvádí, že osvojení vedle svého hlavního poslání, kterým je nahradit nezletilému dítěti chybějící stabilní rodinné prostředí, přispívá výchovou, péčí a láskou a zároveň vede k naplňování smyslu života osvojitelů.

Do adopce jsou vhodné děti, u kterých se předpokládá méně problémový zdravotní a psychomotorický vývoj, a které je možné předat do náhradní péče v raném věku, je-li vyřešen právní vztah s původní rodinou Bubleová a Benešová (2001). Křístek (2016) dodává, že osvojovány jsou téměř výlučně děti do dvou let věku – je jich přes 80%.

Děti, které se stanou součástí adoptivní rodiny, přichází s předem daným genetickým vybavením, které určuje nejen barvu vlasů či očí, ale také hraje významnou roli ve vývoji inteligence, temperamentu či např. uměleckého nadání (Schoolerová, 1993). Autorka doplňuje, že rodiče u adoptivních dětí musí vzít v úvahu zděděné genetické vlastnosti, nadání i schopnosti, aby byli schopni vytvořit si správné představy o jejich budoucnosti. Bubleová a Benešová (2001) zdůrazňují, že nová rodina je tím, kdo dítě vychovává a ovlivňuje.

Škoviera (2006) poukazuje na to, že dítě, které přichází do náhradní výchovy je zpravidla emocionálně a sociálně narušené. Dle autora takové dítě zažívá traumata jednak v těhotenství matky, která např. užívá návykové látky, a také při příchodu do náhradního prostředí; odstranění poruch pak vyžaduje vybudování dlouhodobého pozitivního emocionálního vztahu mezi dítětem a dospělou osobou.

Poručenství

Dle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, poručníka ustanoví soud dítěti, pokud není žádného rodiče, který má a vůči svému dítěti vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu. Bubleová et al. (2014c) dodává, že jde o situace, kdy rodiče zemřeli, byli zbaveni rodičovské odpovědnosti, výkon jejich rodičovské odpovědnosti byl pozastaven nebo byli omezeni ve svéprávnosti. Westphalová (2014b) doplňuje, že důvodem je také to, že rodič je nezletilý nesvéprávný (nedosáhl věku osmnácti let, nebyla mu přiznána svéprávnost ani neuzavřel manželství), nebo pokud rodiče dali souhlas k osvojení (po uplynutí tří měsíců od vyslovení tohoto souhlasu se ze zákona pozastavuje výkon práv a povinností vyplývajících z rodičovské odpovědnosti a soud jmenuje poručníkem orgán sociálně-právní ochrany dětí).

Poručník stojí na místě rodiče a poskytuje dítěti náležitou a úplnou ochranu jeho práv a zájmů – poručenství je tedy typický rodinně-právní institut, který ochraňuje nezletilé dítě pro jeho specifické postavení, kdy s ohledem na svůj věk není svéprávné, a tudíž potřebuje zákonného zástupce (Westphalová, 2014b). Zezulová (2012) také popisuje, že poručníci skládají vůči dítěti slib, ve kterém se zavazují k převzetí rodičovské zodpovědnosti a ke správě majetku dítěte.

Velemínský (2008) uvádí, že poručník odpovídá soudu za řádné plnění této funkce, zároveň jakékoli rozhodnutí v podstatné věci týkající se dítěte vyžaduje schválení soudu (např. změna příjmení u dítěte).

Poručník má vůči dítěti zásadně všechna práva a povinnosti jako rodič, ale nemá k dítěti vyživovací povinnost (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník). Poručník nemusí o dítě osobně pečovat, ale pečuje-li o něj, je obdobně jako pěstoun hmotně podporován státem (Bubleová et al., 2014c). Dále autorka sděluje, že do péče poručníka jsou často svěřovány děti, které by mohly být osvojeny, ale z různých důvodů, jako je například věk dítěte, se pro ně nenajde osvojitel.

Opatrovnictví

Pokud hrozí střed zájmů dítěte na straně jedné a jiné osoby na straně druhé, nebo zákonný zástupce nehájí dostatečně zájmy dítěte, nebo je-li v zájmu dítěte z jiného důvodu zapotřebí opatrovníka, soud dítěti jmenuje opatrovníka (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník).

Westphalová (2014b) uvádí, že existují 3 druhy opatrovnictví – opatrovník pro správu jmění, kolizní opatrovnictví a opatrovnictví z jiného důležitého důvodu. Dále autorka doplňuje, že kolizním opatrovníkem je soudem ve většině případů ustanoven orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Jak uvádí Bubleová a Benešová (2001), opatrovník vykonává pouze některá v rozhodnutí stanovená rodičovská práva, není však zákonným zástupcem dítěte.

Péče jiné osoby

Novotná (2014a) uvádí, že svěřeni dítěte do péče jiné osoby připadá v úvahu, pokud nemůže o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, že svěřeni dítěte do osobní péče pečující osoby nenahrazuje pěstounskou péči, předpěstounskou péči ani péči, která musí předcházet osvojení a že má přednost před péčí o dítě v ústavní výchově. O takovém svěřeni rozhoduje soud, který zároveň vymezí práva a povinnosti pečující osoby, přičemž rozhodnutí musí být v souladu se zájmy dítěte (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník).

Tato forma náhradní péče je určena pro případy, kdy je pravděpodobný návrat dítěte do jeho přirozené rodiny, přičemž pečující osoba je zpravidla příbuzná a blízká dítěti i rodiči (Westphalová, 2014a).

Pěstounství

Jak zdůrazňuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, nemůže-li o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče pěstounovi – do pěstounské péče, přičemž pěstounská péče má přednost před péčí o dítě v ústavní výchově.

Westphalová (2014b) charakterizuje pěstounskou péči jako zvláštní formu péče o ohrožené dítě v rodině či v prostředí rodinu připomínajícím. Podle autorky je pěstounská rodina chápána jako tradiční soukromoprávní institut s veřejnoprávními rysy, které spočívají v jejím zprostředkování, organizaci, hmotném zabezpečení, kontrole a v neposlední řadě i v podpoře a provázení pěstounů.

Do pěstounské péče jsou svěřovány děti, které nejsou právně volné, rodiče se zajímají sporadicky a neupravují si podmínky, není předpoklad, že se vrátí domů a většinou se jedná o věkově starší děti – u mladších dětí je snaha, aby byly osvojeny (Velemínský, 2008). Bubleová et al. (2014a) dále vysvětluje, že do pěstounské péče jsou

svěřovány děti, jejichž výchova u rodičů není zajištěna, ať již dlouhodobě či krátkodobě. Dle sdělení autorky zde není vyloučen kontakt s biologickou rodinou, naopak je podporován, pokud není v rozporu se zájmy dítěte.

V České republice je nejvíce rozšířená dlouhodobá pěstounská péče, do které je dítě svěřováno bez omezení doby trvání s předpokladem, že zůstane v pěstounské rodině do zletilosti (Pazlarová, 2013). Novotná (2014a) doplňuje, že pěstounská péče zaniká nejpozději nabytím dítěte plné svéprávnosti, či jeho zletilostí; a dále může být zrušena, pokud neplní svůj účel, nebo si pěstouni podají návrh k soudu na její zrušení.

Soud může svěřit dítě také do pěstounské péče na přechodnou dobu, touto se budu blíže zabývat v kapitole 1.3.

Ústavní výchova

Ústavní výchova jako jiná forma péče o dítě má dva subtypy, a to klasickou ústavní výchovu a zvláštní dočasnou formu svěřeni dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (Křístek, 2014).

Westphalová (2014b) definuje ústavní výchovu jako nezbytné opatření, kdy dítě nemůže být ve vlastním zájmu ponecháno v rodinném prostředí. Dále autorka doplňuje, že soud před nařízením ústavní výchovy musí vždy zvažovat, zda není na místě dát přednost svěřeni dítěte do péče fyzické osoby; svěřeni dítěte do ústavní výchovy by mělo vždy představovat poslední možné řešení. Zejména v raném věku (0 - 3 roky) může mít umístění do ústavní výchovy pro dítě nevratné následky v podobě narušení celkového vývoje - řada významných studií v posledních padesáti letech potvrzuje, že ústavní výchova má negativní vliv na všechny oblasti vývoje dítěte (Ptáček et al., 2011).

Důvody pro nařízení ústavní výchovy:

- ohrožení výchovy nebo vývoje dítěte;
- narušení výchovy nebo vývoje dítěte;
- nemožnost zabezpečení výchovy dítěte ze strany rodičů (Westphalová, 2014b).

O svěřeni dítěte do zařízení vyžadující okamžitou pomoc rozhoduje soud a to v případě, že rodiče nemohou z vážných důvodů zabezpečit výchovu dětí, jedná se o přechodnou dobu - tato doba pobytu je dle nového občanského zákoníku určena na 6 měsíců (Novotná, 2014b).

Zezulová (2012) vysvětluje, že děti vyrůstající od narození či raného dětství v ústavní výchově, mívají některé typické deprivací projevy – mezi nejčastější patří usínací rituály (házení hlavou ze strany na stranu, houkání, bušení hlavou do polštáře, cucání pace apod.).

1.2.2 Legislativní rámec náhradní rodinné péče

Náhradní rodinná péče je upravena primárně zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Další právní předpisy upravující přímo či nepřímo oblast náhradní rodinné péče:

- zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod;
- zákon č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte;
- sdělení č. 43/2000 Sb., Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení;
- zákon č. 132/2000 Sb., Evropská úmluva o osvojení dětí;
- zákon č. 99/1963, občanský soudní řád, v platném znění;
- zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, v platném znění;
- zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění;
- zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, v platném znění;
- zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, v platném znění;
- zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, v platném znění;
- zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění;
- zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v platném znění;
- zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, v platném znění;
- zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, v platném znění.

1.3 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu (dále jen PPPD), jejímž účelem zavedení bylo rozšíření spektra možností při řešení situace dítěte, respektive získání další alternativy ústavní péče, byla v českém právním řádu ukotvena již od 1. června 2006 (Hovorka,

2015). Jak autor dodává, tento institut umožňuje, aby dítě mohlo vyrůstat v náhradním rodinném prostředí u speciálně proškolených pěstounů a vyhnulo se tak umístění do institucionální péče. Dle Bubleové et al. (2014a) je smyslem PPPD poskytnout okamžitou pomoc ohroženým dětem a urychlit jejich cestu do náhradní rodiny. Autorka dodává, že se jedná především o institut krizový a pouze přechodový.

Podle Vránové (2011) je institut přechodné pěstounské péče využíván v situacích, kdy je třeba dítě krátkodobě umístit do péče cizí fyzické osoby; jedná se o péči:

- před návratem zpět do původní rodiny;
- před přechodem do dlouhodobé pěstounské péče;
- před přechodem do trvalé péče – osvojení;
- před odchodem do ústavu.

Lexová et al. (2013) charakterizuje pěstounskou péči na přechodnou dobu jako specifickou formu pěstounské péče, která má eliminovat rané trauma z pobytu v ústavním zařízení v prvních měsících života dítěte.

Hovorka (2015) uvádí, že umístění dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu by mělo být vázáno na předpoklad návratu dítěte zpět do péče svých rodičů či širší rodiny, nebo svěřeni do péče náhradních rodičů. Westphalová (2014b) dále vysvětluje, že PPPD je vhodná u dětí, u nichž je jisté, že budou osvojeny a jen se čeká na uplynutí doby pro souhlas biologického rodiče, případně na rozhodnutí, že souhlasu není třeba.

Jak zdůrazňuje Novotná (2016), u pěstounské péče na přechodnou dobu se upřednostňuje tzv. raná pěstounská péče pro novorozence, kojence či batolata. K tomuto názoru se připojují také Konečná a Sudová (2011), které se též domnívají, že vhodnou věkovou kategorií pro PPPD jsou právě novorozenci a kojenci.

Délka pobytu v pěstounské péči na přechodnou dobu by neměla přesáhnout jeden rok a v průběhu tohoto období by mělo být intenzivně řešeno trvalé umístění dítěte zpět do původní rodiny, do dlouhodobé pěstounské péče či do péče osvojitelů (Lexová et al., 2013). Bubleová et al. (2014a) dále doplňuje, že podmínka jednoho roku neplatí v případě, že jsou do pěstounské péče téhož pěstouna svěřeni sourozenci dítěte, kteří byli do této péče svěřeni později.

Jak uvádí zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, je soud povinen nejméně jednou za 3 měsíce přezkoumat, zda trvají důvody, pro které bylo dítě svěřeno do pěstounské péče - za tímto účelem si vyžaduje zprávy od příslušného orgánu sociálně-

právní ochrany dětí. Uvedený zákon hovoří dále o tom, že odpadnou-li důvody, pro které bylo dítě do pěstounské péče svěřeno, soud opětovně rozhoduje.

Hovorka (2015) uvádí, že evidenci osob – pěstounů na přechodnou dobu, kteří mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu, vede krajský úřad; soud může do péče těchto evidovaných osob svěřit dítě meritorním rozhodnutím. Bubleová et al. (2014a) dodává, že osoba vedená v evidenci musí být připravena přijmout v případě potřeby dítě do pěstounské péče, za což jí náleží pravidelná měsíční odměna pěstouna.

Soud může na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí svěřit nezletilé dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu pouze osobám ve zvláštní evidenci a to na dobu:

- a) po kterou rodič nemůže dítě ze závažných důvodů vychovávat;
- b) po jejímž uplynutí matka může dát souhlas s osvojením, nebo po kterou může rodič souhlas k osvojení odvolat;
- c) do nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tom, že souhlasu rodičů k osvojení není třeba (Vyskočil, 2014).

1.4 Pěstouni na přechodnou dobu

Westphalová (2014b) vymezuje pěstouna jako někoho, kdo skýtá záruku řádné péče, má bydliště na území České republiky a souhlasí s přijetím dítěte.

Pěstounská péče na přechodnou dobu vyžaduje od pěstounů profesionální přístup a značnou míru informovanosti o situaci a možných obtížích dítěte, které k nim přichází (Lexová et al., 2013). Pěstoun, jak uvádí autorka, doprovází dítě relativně krátkou dobu, ale jedná se o intenzivní dobu - většinu doby pobytu v PPPD tvoří fáze adaptace a následného odpoutání.

Zezulová (2012) spatřuje v pěstounech osoby, které chtějí dělat v životě něco, co považují za smysluplné, co by je naplňovalo, chtějí pomoci opuštěnému dítěti - pěstouni prokazují nejen dítěti, ale i celé společnosti neocenitelnou službu. Autorka dále doplňuje, že dítě, které vyrůstá v láskyplném prostředí pěstounské rodiny má mnohem více šancí uplatnit se v budoucím životě a nerozšiřovat řady sociálně vyloučených (dodává, že pěstounství člověk nedělá pro peníze). Podle Vágnerové (2012) je pro pěstouny motivem potřeba pomoci dítěti, které nemá žádné rodinné zázemí.

Za praktický problém pěstounské péče na přechodnou dobu Westphalová (2014b) označuje nedostatek pěstounů, který byl v minulosti zapříčiněn také nedostatečným financováním této formy.

Pěstounům jsou v současné době poskytovány tyto dávky pěstounské péče:

- a) příspěvek na úhradu potřeb dítěte;
- b) odměna pěstouna;
- c) příspěvek při převzetí dítěte;
- d) příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla;
- e) příspěvek při ukončení pěstounské péče (Bubleová et al., 2014a).

Dle zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, má osoba v evidenci při splnění všech zákonných podmínek nárok na peněžitou pomoc v mateřství. Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, uvádí, že pokud nenáleží peněžitá pomoc v mateřství, náleží v souladu se zákonnými podmínkami rodičovský příspěvek.

Stát dále podporuje pěstouny na přechodnou dobu odměnou ve výši 20 tisíc korun měsíčně od okamžiku zařazení do evidence osob, které mohou vykonávat PPPD, a to i v případech, že aktuálně nepečuje o žádné dítě; výše 24 tisíc korun v případě svěření dítěte ve stupni závislosti II, III nebo IV (MPSV. Stát loni vyplatil pěstounům 2 miliardy, 2014). Novotná (2016) konstatuje, že odměna pěstouna je považovaná za příjem ze závislé činnosti. Davis (2010) uvádí, že pokud profesionální pěstoun pečuje o svěřené dítě, jde o výkon jeho zaměstnání.

Pokud pěstoun přijímá dítě do pěstounské péče, pak přebírá za dítě zodpovědnost (Buchta et al., 2015). Dítě potřebuje kvalitní péči a dostatek pozornosti, přičemž pěstoun musí být vyrovnanou osobností a zároveň aby byl dobrým náhradním rodičem, musí být ochoten ke spolupráci s odborníky, i původní rodinou (Majerová, 2015).

Majerová (2015) definuje následující kritéria výběru pěstounů:

- stabilní vztah a rodinné zázemí (např. dostatečný bytový prostor, stabilní finanční situace);
- dobrý zdravotní stav;
- od příchodu posledního dítěte do rodiny uplynuly minimálně 2 roky;
- trestní bezúhonnost;
- v anamnéze vyloučené závislosti, vyloučení patologie osobnosti;
- osobnostní kvality (např. zralost, trpělivost, schopnost bezpodmínečného přijetí, empatie).

Jurajdová (2015) považuje za důležité tyto pěstounské kompetence:

- chránit děti a starat se o ně;

- naplňovat vývojové potřeby dětí a řešit opožděný vývoj;
- podporovat vztahy mezi dětmi a jejich rodinami;
- vytvářet pro děti bezpečné pečující vztahy na celý život;
- pracovat jako člen profesionálního týmu (sociální pracovník, pedagog, psycholog, terapeut, lékař aj.).

Novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, s účinností od 1. 1. 2013 zakotvila do našeho právního řádu dohodu o výkonu pěstounské péče. Dle tohoto zákona se dohodou upravují podrobnosti ohledně výkonu práv a povinností pěstounů. Zároveň dohody musí být v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte a při jejich tvorbě musí být přihlíženo k zájmům a individuálním potřebám dítěte i osob v evidenci (Bubleová et al., 2014a).

Dohoda o výkonu pěstounské péče může být uzavřena s příslušným obecním úřadem obce s rozšířenou působností, dále se souhlasem tohoto úřadu s obecním úřadem obce s rozšířenou působností, v jehož obvodu nemá osoba v evidenci trvalý pobyt, s krajským úřadem či pověřenou osobou (zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí).

Dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, má osoba v evidenci – pěstoun na přechodnou dobu zejména:

- právo na poskytnutí trvalé či dočasné pomoci při zajištění péče o svěřené dítě;
- právo na pomoc se zajištěním celodenní péče o svěřené dítě, a to alespoň v rozsahu 14 kalendářních dnů v roce, pokud dítě dosáhlo věku 2 let;
- právo na zprostředkování pomoci – psychologické, terapeutické nebo jiné;
- právo a povinnost na zvyšování znalostí a dovedností v oblasti výchovy a péče o dítě v rozsahu 24 hodin v jednom roce;
- povinnost umožnit sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče a spolupracovat se zaměstnancem pověřeným sledovat vývoj dětí.

1.5 Dítě a pěstounská péče na přechodnou dobu

Buchta et al. (2015) uvádí, že dítě ke svému zdárnému vývoji potřebuje mít někoho svého a pokud ztratí biologickou rodinu, musí přijít někdo náhradní, u koho dítě najde bezpečí. K základním potřebám dítěte patří vytvoření citové vazby k pečující osobě a toto je důležité zejména v období novorozeneckém a kojeneckém (Ptáček et al., 2011). Dle Zezulové (2012) jsou nejdůležitější zvláště první dny a měsíce. Také Buchta et al.

(2015) považuje za důležité období pro vytvoření vazby na jednu osobu věk do tří let dítěte, kdy vnímá pocit jistoty, bezpečí a důvěry. Rovněž Klimeš (2011) i Rutter et al. (2007) označují za mezní věk, kdy se má dítě dostat do náhradní rodiny, 6 měsíců.

Také podle Vágnerové (2012) je důležité, aby se dítě do náhradní rodiny dostalo co nejdříve, neboť pro rozvoj vztahu s matkou je důležité již společné prožití prvních týdnů života. Ptáček et al. (2011) uvádí, že vývoj během prvních 8 - 9 měsíců nelze nijak nahradit, a proto je zcela nezbytné, aby dítě mělo svou osobu co nejdříve po narození.

Věk, kdy se děti dostávají do náhradní rodiny, je důležitý nejen proto, že starší děti mohou být ve větší míře zatíženy kumulací negativních důsledků předchozího života – např. neuspokojivou péčí, ale i separací od lidí, na které byly zvyklé (Rutter et al., 2001). Matějček et al. (1997) zdůrazňuje, že čím časnější je vstup dítěte do náhradní rodiny, tím hlubší je jeho citové zakotvení. Také Matoušek a Pazlarová (2010) se domnívají, že se vzrůstajícím věkem dítěte roste riziko poruchy schopnosti navázat citové vazby k dospělým osobám. Uvedení autoři dále konstatují, že čím je dítě starší v době umístění do nové rodiny, tím obtížněji se s novou rodinou sžije.

Bowlby (2010) uvádí, že v rodinném prostředí většina malých dětí ve věku asi tři měsíce již reaguje odlišně na matku a na ostatní lidi. Ježková (2016) vysvětluje, že ke zrodu attachmentu dochází v prvních šesti měsících dítěte, kdy zhruba od 12. týdne věku dítě začíná rozlišovat osoby a na své nejbližší začíná reagovat úsměvem a mimikou. Dále autorka dodává, že období od šestého měsíce věku do zhruba dvou let života bývá označováno jako fáze vyhraněného attachmentu – dítě je na matce závislé, separace od ní je pro něj velice obtížná, v dítěti vyvolává protest, pláč, zoufalství. Čím mladší dítě se dostane do rodinného prostředí s jednou stálou pečující osobou, tím rychleji se u něj rozvinou prvky vazebného chování (Grossmann K. E., Grossmann, K., Waters, 2006).

Nedostatek stálosti v blízkých vztazích a střídání pečujících osob způsobuje nejistotu v identitě dítěte a pocit nedostupnosti individuálního blízkého vztahu (Pemová a Ptáček, 2015a). Pokud děti zažijí méně sociální stimulace ze strany mateřské postavy, např. pokud vyrůstají v neosobním prostředí ústavu, je vznik vazebného chování opožděn (Bowlby, 2010). Podle Vágnerové (2012) je důležité, aby se již od počátku života novorozence o něj staral jeden člověk, aby dítě mělo šanci zapamatovat si jeho hlas, doteky, způsob manipulace a získalo tak pocit základní jistoty.

Kolučová et al. (2002) konstatuje, že čím je dítě mladší, tím kratší je jeho minulost, avšak přičteme-li genetické dispozice, průběh těhotenství a porodu, vývoj a výchovu až

do převzetí náhradní rodinou je zřejmé, že toho, co si dítě přináší, není tak málo, i když si zatím asi nic nepamatuje. Autorka dodává, že vším, co dítě prožilo, je ale formováno.

Sobotková (2010) je přesvědčena, že dítě formuje svou identitu především na základě osobních prožitků a zkušeností, ne pro něj abstraktní pokrevní příbuznosti. Dále autorka uvádí, že většina dětí přicházejících do náhradní rodinné péče vzpomínky na původní rodinu žádné nemá, nebo mají emočně stresující a nepříjemný náboj, a proto doporučuje nepřeceňovat význam biologické rodiny, rodové zkušenosti a genetický potenciál – skuteční rodiče jsou ti, kteří se s láskou starají.

Už v roce 2011 Konečná a Sudová (2011) uvedly, že odchod dítěte z rodiny a ztrátu citových vazeb lze považovat za traumatické jak pro dítě, tak i pro pěstouny. Náhradní rodič – pěstoun musí dát dítěti najevo citovou náklonnost, ale zároveň ji musí poskytovat s určitým odstupem, aby se vzájemná vazba zbytečně neprohlubovala (Gabriel a Novák, 2008).

Jak uvádí Matějček (2007), může dítě trpět depresí ze ztráty opory – ze ztráty objektu, který dítě citově zásoboval, či spíše přezásoboval - tento stav se projevuje smutkem a signalizuje jej např. nemoc či utrpení. U traumatu hraje významnou roli věk dítěte, a protože se většinou jedná o děti do šesti let, je třeba počítat s tím, že nemají vytvořeny obranné mechanismy ani zdroje pro vyrovnání se s nepříznivou situací (Lee a Whiting, 2008).

Pemová a Ptáček (2015b) upozorňují na to, že děti v pěstounské péči za sebou mají často prožitky mnohých ztrát, jako jsou ztráta pečující osoby, známého domácího prostředí, denního režimu a rituálů, dalších blízkých osob atp. Autoři za obvyklé reakce na ztrátu označují např. úzkost, živé vzpomínky, potíže se spánkem, fyzické potíže, zlost a agresivní jednání. Již Schoolerová (1993) uvedla, že v prvních šesti měsících se úzkost u dítěte projevuje nejen formou větších či menších poruch spánku a trávení, ale i odmítáním jídla, chronickým průjmem a bezdůvodným pláčem. Dle Klimeše (2011) tyto reakce trvají do tří měsíců po předání dítěte z PPPD. Dále autor doplňuje, že postupem času dítě začne akceptovat jiné dospělé a začíná si utvářet nové vztahy k náhradním rodičovským postavám. Stejně tak Cairns (2013) hovoří o tom, že náhradní rodičovství umožní, aby si dítě osvojilo nové vazby, přičemž za důležité považuje, aby k tomu došlo v co nejranějším dětství.

Rozvíjení citového pouta mezi dítětem a dospělým je založeno na neměnném a citlivém opatrování dítěte a vytváření fungujícího modelu pečující osoby, která zasáhne a utěší dítě ve stresových situacích (De Wolff, Van IJzendoorn, 1997).

Podle názoru Purvise et al. (2013) je pro správný rozvoj dítěte potřeba od samého příchodu na svět zdravé rodičovské lásky, péče a pozornost, neboť bez úzkého a přívětivého kontaktu s jiným člověkem je u dětí fyzicky nemožné, aby se jejich tělo a duše vyvíjely optimálně a zdravě. Bubleová a Benešová (2001) dále vysvětlují, že dítě potřebuje nejen čas, ale i trpělivost, jasné a laskavé zacházení, než opět získá ztracenou důvěru a než se zahojí zklamání ze ztráty dosud blízké osoby.

1.6 Žadatelé o osvojení

Zezulová (2012) uvádí, že žadatelé o osvojení jsou především bezdětné páry, které touží naplnit svoji rodičovskou roli; jejich motivace je zjevná a většinou nedobrovolná. Dle autorky to jsou lidé toužící po dítěti, i když by raději dali přednost dítěti vlastnímu, a k rozhodnutí dítě si adoptovat docházejí obvykle po mnoha zklamáních a po mnoha neúspěšných pokusech o umělé oplodnění. Již v roce 1999 Matějček a Dytrych (1999) popisovali, že v klasickém případě adoptují dítě manželé, kteří vlastní děti z nějakého důvodu mít nemohou a po dětech nesmírně touží - jsou to lidé s velmi silnou potřebou rodičovské identity, přičemž tato potřeba je uspokojena až přijetím cizího dítěte za vlastní. Také Bubleová et al. (2013) se domnívá, že motivů pro osvojení je celá škála a málokdy jsou zcela vyhraněné, většinou se prolínají; může jimi být bezdětnost, touha pomoci dítěti, přání mít početnější rodinu, nebo může jít o projev vděku, kdy osvojitel byl sám adoptován či se mu v životě daří dobře atp.

Schoolerová (1993) uvádí, že rozhodnutí učinit první krok ve věci adopce dítěte si většina párů rozmyšlí velice pečlivě – statistiky uvádí, že doba zvažování možnosti adopce u dvojice trvá obvykle jeden rok. Jak autorka dále dodává, je důležité, aby rodina před započítím procesu adopce zvážila své postoje, svou současnou situaci či rodinný život. Krტიčková (2016) dále vysvětluje, že žadatelé o osvojení si mohou určit požadavky na dítě, tedy rozmyslet si pohlaví a věk dítěte, jeho zdravotní stav a zvážit míru případného postižení či přijatelnost anamnézy dítěte, přičemž nejčastějším požadavkem budoucích rodičů bývá zdravé dítě do jednoho roku majoritního etnika. Rozhodující je, aby oba partneři měli stejný vztah k tomu, že budou vychovávat nepokrevního potomka, musí být zajištěn souzvuk, který pomůže překonávat i krizové situace, do kterých se mohou náhradní rodiče dostat (Šestáková, 2010).

1.7 Zprostředkování osvojení

Dle názoru Zezulové (2012) je základním mottem zprostředkování vyhledávání nejvhodnější rodiny pro konkrétní dítě.

Proces zprostředkování osvojení se skládá z několika na sebe navazujících fází a to:

- a) podání žádosti o zprostředkování osvojení obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností;
- b) posuzování žadatelů – shromáždění podkladů, založení spisové dokumentace, postoupení kopie spisové dokumentace o dítěti krajskému úřadu;
- c) posuzování žadatelů krajským úřadem, který vede evidenci dětí vhodných k osvojení a žadatelů vhodných stát se osvojiteli, a dále zařazuje žadatele do své evidence pro účely zprostředkování osvojení na základě předchozího odborného posouzení;
- d) příprava na přijetí dítěte do rodiny – žadatel o svěřeni dítěte se účastní přípravy k přijetí dítěte do rodiny, kterou zajišťuje krajský úřad nebo pověřené osoby;
- e) výběr osvojitele – výběr vhodné osvojitelské rodiny pro konkrétní dítě;
- f) navazování kontaktu s dítětem – na základě oznámení krajského úřadu má žadatel právo seznámit se se spisovou dokumentací dítěte a právo seznámit se s dítětem a ten, u něhož se dítě nachází, musí toto seznámení umožnit; žadatel pak má právo podat žádost o svěřeni dítěte do péče budoucích osvojitelů (Bubleová et al., 2013).

Zezulová (2012) uvádí, že k tomu, aby si člověk dokázal odpovědět na otázku, zda je připravený na přijetí dítěte do rodiny, by měla sloužit povinná příprava žadatelů o náhradní rodinnou péči. Autorka dále dodává, že podle názoru mnohých adoptivních rodičů, ale žádná příprava nepřipraví budoucí osvojitel na to jedno konkrétní dítě, které přijde právě k nim; a právě proto je přípravě potřeba věnovat velkou pozornost.

Bubleová et al. (2014a) uvádí, že výběr rodiny pro konkrétní dítě závisí především na míře nároků, požadavků, toleranci a sociálně-psychologickém posouzení žadatelů.

Fejt (2008) uvádí, že zprostředkování osvojení je významnou činností orgánů sociálně-právní ochrany dětí, které eventuálním žadatelům o osvojení dítěte poskytují základní informace, rady, pomáhají se zajištěním potřebných dokladů nutných k podání žádosti o svěřeni dítěte, pomáhají jim s odstraněním nedostatků v podání a v co nejkratší době všechny potřebné shromážděné doklady postoupí krajskému úřadu ke zprostředkování osvojení dítěte.

Bubleová (2002) uvádí, že veškeré nejasnosti vztahující se k vyřizování úředních záležitostí může budoucí rodič průběžně konzultovat se sociální pracovníci. Podle Berga (1994) je první kontakt se sociálním pracovníkem zcela zásadní, neboť tento by měl být profesionál a žadatelé o osvojení od něj očekávají vstřícný přístup – chovat by se měl přátelsky a otevřeně.

1.8 Seznamování budoucích osvojitelů s dítětem

Bubleová (2002) uvádí, že pracovníci krajského úřadu vyzvou budoucí rodiče k pohovoru o konkrétním osudu dítěte, pro které byli vytipováni jako možní rodiče a zároveň budou informováni o všech dostupných údajích, o původu, zdravotním a psychickém stavu, právní situaci – pokud žadatelé projeví skutečný zájem a odhodlání navštívit konkrétní dítě, nebrání nic tomu, aby došlo k setkání.

První návštěvu budoucích osvojitelů zprostředkovávají pracovníci krajského úřadu v pěstounské rodině, do které bylo dítě svěřeno na přechodnou dobu (Bubleová et al., 2013). Při seznamování dítěte s osvojiteli se návštěvy zpravidla uskutečňují nejprve v domácnostech pěstounů a později také v domácnostech osvojitelů (Hláskovi, 2012). Podle názoru Koluchové (2002) je potřebné nejprve navštěvovat kojence či batole opakovaně v jejich dosavadním prostředí, dítě pozorovat a opatrně s ním za přítomnosti známých lidí navazovat kontakt. Klimeš (2011) také považuje za důležité, aby noví rodiče chodili nejprve na návštěvu k pěstounům, neboť přátelské posezení nových rodičů s pěstouny je pro děti nejlepším seznamovacím procesem. Autor dále vysvětluje, že dítě bude sledovat reakce pěstounů a z toho odvodí, co si má myslet o nových lidech, o kterých ani netuší, že se jednou stanou jeho rodiči.

Podle názoru Bubleové et al. (2013) je důležité, aby k navazování kontaktu s dítětem svěřeným do PPPD docházelo velmi citlivě a zvolna, neboť dítě má k pěstounům vytvořené určité pouto. Autorka doplňuje, že pěstouni budou dítě na budoucí osvojitele připravovat, zvykat na jejich péči a přítomnost.

Vágnerová (2012) upozorňuje na to, že proces vytváření vztahu k náhradním rodičům může probíhat různým způsobem a může trvat různě dlouho, než se podaří dosáhnout přijatelně uspokojivé úrovně. Dále autorka doplňuje, že může dojít i k tomu, že se dítě k pěstounům silně citově připoutá, ale nebude se schopno od nich odpoutat.

Gradient přechodu u měsíčních dětí by měl mít podle Klimeše (2012) délku dnů, přičemž by měl trvat maximálně tři měsíce a návštěvy by se měly uskutečňovat denně či

maximálně ob dva dny. Autor dodává, že předávání má probíhat s překryvem, a to až do doby, kdy se dítě upne na nové rodiče a přijme je.

1.9 Předání dítěte do péče budoucích osvojitelů

Adaptace náhradních rodičů na život s přijatým dítětem může být velmi náročná, neboť nemají možnost, aby se na příchod dítěte připravili společným prožíváním těhotenství (Vágnerová, 2012). Dále autorka doplňuje, že dítě na tak zásadní změnu vždy reaguje a jeho reakce budou záležet na aktuální vývojové úrovni, dosavadních zkušenostech, ale i na citlivosti náhradních rodičů.

Lexová et al. (2013) se domnívá, že stejně jako je u kojenců adaptace na pěstouny poměrně rychlá, tak při citlivém a postupném předávání dítěte do péče budoucích osvojitelů probíhá i tento přechod relativně hladce. Dle názoru této autorky přechodné zhoršení nálady, spánkového režimu apod. obvykle rychle odezní – čím je dítě menší, tím je celý proces snazší. Podle názoru Klimeše (2011) poruchy přizpůsobení trvají do tří měsíců po předání dítěte – dítě po toto období prožívá úzkost, pláče atd. Zezulová (2012) zdůrazňuje, že předání dítěte by mělo proběhnout ještě dříve, a to než v jeho vývoji dojde k rozvoji tzv. separační úzkosti, která nastává obvykle kolem osmého měsíce dítěte.

White (2005) upozorňuje na to, že možnosti dítěte adaptovat se na měnící se prostředí jsou omezené, neboť prostředí, kam dítě přichází, na něj má značný vliv. Klimeš (2012) dodává, že v novém prostředí jsou prostory, do kterých má dítě uvádět původní, předávající rodina, a že dítě je zralé na přechod, když s novými rodiči bez problémů samo usíná. Pughe a Philpot (2006) se domnívají, že dítě do šesti měsíců snáší změnu prostředí dobře, neboť kojeneček nerozezná pečující osobu od jiných osob, resp. reaguje na ně stejně. Podle Zezulové (2012) je ale adaptace dítěte na nové prostředí u osvojitelů často velmi obtížná, má své fáze (poznávání, uvolnění a přijetí), které jsou různě dlouhé a rozdílně intenzivní.

Dle názoru Bubleové (2002) je podstatné, aby nedošlo k předčasnému a neuváženému rozhodnutí, aby budoucí rodiče byli trpěliví a nevynucovali si okamžité předání dítěte. Archerová (2001) považuje za nesmírně důležité, aby při předávání dítěte bylo zachováno co nejvíce z obvyklého prostředí a zkušeností dítěte – zachovat stejný rytmus a zavedený řád, používat stejné oblečení a povlečení, složení mléka, známé vůně atp.

Hláskovi (2012) považují za důležité, aby v okamžiku, kdy jsou vazby navázány a dítě je opravdu připraveno na definitivní předání do přebírající rodiny, bylo předání dobře naplánováno a jeho průběh byl přizpůsoben reakcím dítěte. Za podstatné autoři považují:

- společné naplánování okamžiku předání, kterého se účastní pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD), doprovázející organizace, pěstouni a přebírající rodina;
- dobrou přípravu pěstounů (aby se proces předávání neprodlužoval);
- během předání pěstouni dají přebírající rodině všechny doklady dítěte (rodný list, kartičku pojišťovny, lékařské zprávy apod.);
- přebírající rodina by měla zachovat stejné zvyklosti, které mělo dítě v pěstounské rodině;
- dítě by nemělo ze dne na den ztratit kontakt s pěstouny, po předání by měly být uskutečněny návštěvy pěstounů u přebírající rodiny hned následující den, pak po 2 - 3 dnech, postupně méně často, čímž se zabrání zbytečným deprivacím, které nečekaná a nevysvětlená definitivní ztráta blízkých osob způsobuje;
- pěstouni předají přebírající rodině dokumentaci o vývoji dítěte – foto a video dokumentaci, kterou v průběhu péče pořídili a deník dítěte, který dítěti psali;
- vhodné je zapůjčení či věnování hraček a oblečení, na které je dítě zvyklé;
- pěstouni by měli na příslušné úřady nahlásit, že ukončili péči o svěřené dítě a že jsou opět ve stavu pohotovosti.

Hlásková (2015) se domnívá, že při přebírání dítěte by se měli pěstouni stáhnout a postupně nechat péči o dítě na přebírající rodině – budoucí osvojitelé chtějí být s dítětem již bez přítomnosti pěstounů a pěstouni by měli kompetence přebírající rodiny citlivě posilovat.

Dle sdělení Novotné (2016) se potvrzují předpokládané obavy z předání dítěte vybraným osvojitelům, přičemž jsou již známy případy, kdy pěstounky na přechodnou dobu odmítly dítě předat a samy podaly návrh k soudu na svěřením dítěte do předadopční péče či dlouhodobé pěstounské péče. Dle autorky se již nedá hovořit o profesionalitě těchto pěstounů, i když je lidsky pochopitelné, že citům se nedá poručit.

Po ukončení předávání dítěte je třeba provést podrobné vyhodnocení průběhu výkonu PPPD, které se vytváří na základě hodnocení od pěstounů, doprovázející organizace a náhradní rodiny, která převzala dítě do péče – např. co bylo přínosem, co se

povedlo; co potřebovalo dítě nejvíc, co potřebovali pěstouni atd. (MPSV. Informace o postupech spojených s umístováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu, 2013).

1.10 Soudní řízení

Po přijetí Nového občanského zákoníku se významně prodloužily zákonné lhůty pro právní uvolnění dítěte a velká část agendy přešla z místních úřadů na soudy, které vůbec nedohlédnou, jak dítěti běží čas a několik měsíců pro ně není žádná dlouhá doba, což má za následek to, že dítě čeká na svou definitivní rodinu často i rok – případům, které se dotýkají dětí, někteří předsedové soudu nevěnují dostatečnou pozornost (Dobrá rodina o.p.s. Justice vstřícna k dětem?, 2016).

I Novotná (2016) spatřuje velký problém týkající se svěřování dětí do náhradní rodinné péče v soudním řízení, které trvá dlouho a je v neprospěch dětí i osvojitelů. Dle názoru autorky se nabízí otázka, zda předchozí právní úprava, kdy o svěření do tzv. předadopční péče rozhodoval obecní úřad obce s rozšířenou působností ve správním řízení, nebyla vstřícnější. Také Hovorka (2015) uvádí, že k předání dítěte do péče osoby, která má v úmyslu o dítě pečovat trvale, je nezbytné přivolení soudu. Dále autor zdůrazňuje, že je třeba, aby byla v soudním řízení při ukončování péče na přechodnou dobu uplatňována možnost požádat soud o přiznání předběžné vykonatelnosti rozhodnutí, a současně je třeba trvat na tom, aby soud rozhodoval s co největším urychlením.

Již v roce 2014 Novotná (2014c) popisovala, že praktické dopady v oblasti rozhodování soudů nejsou vůbec pozitivní. Zároveň o dva roky později autorka (Novotná, 2016) ve svém článku zmiňuje skutečnost, která je příkladem špatné praxe – rozdílná aplikace právní úpravy v jednotlivých krajích České republiky.

Také Křístek (2016) ve své publikaci hovoří o tom, že dítě, které rodiče nechtějí, by mělo být vždy co nejrychleji osvojeno s tím, že celý proces osvojení je zdlouhavý a komplikovaný.

Sedlák (2014) vysvětluje, že matka může dát souhlas s osvojením svého dítěte nejdříve šest týdnů po narození dítěte; otec osvojovaného dítěte může dát souhlas k osvojení i před uplynutím této doby, nejdříve hned po narození dítěte - tento fakt má důsledky v počítání lhůt pro navazující úkony v řízení o osvojení. Dále autor dodává, že souhlas s osvojením lze odvolat po dobu tří měsíců ode dne, kdy byl dán. Křístek (2016) doplňuje, že ve výjimečných případech lze odvolání podat i po uplynutí těchto tří měsíců, a to, pokud nebylo osvojované dítě ještě předáno do péče osvojitele před osvojením, nebo

nebylo-li osvojované dítě podle rozhodnutí soudu vydaného na návrh rodičů vydáno tím, komu bylo svěřeno do péče, neboť je v souladu se zájmy dítěte, aby bylo se svými rodiči. Souhlas k osvojení pozbude účinnosti vždy, pokud nedojde k osvojení dítěte do šesti let, kdy byl souhlas dán (Sedlák, 2014). Bubleová et al. (2014b) dále vysvětluje, že o převzetí dítěte do péče budoucích osvojitelů rozhoduje soud, přičemž po uplynutí tří měsíců ode dne, kdy byl dán souhlas k osvojení, může být osvojované dítě dáno na návrh osvojitele do jeho péče před osvojením. Autorka také zdůrazňuje, že tři měsíce jsou dostatečně dlouhá doba k projevení opravdového zájmu rodiče o dítě. Před rozhodnutím soudu o osvojení musí být dítě po dobu nejméně šesti měsíců v péči budoucího osvojitele, a to na jeho náklady (Bubleová et al., 2014b). Tato šestiměsíční lhůta je dle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostatečně dlouhá pro přesvědčivé zjištění, že se mezi osvojitelem a dítětem vytvořil takový poměr, jaký je smyslem a cílem osvojení. Křístek (2016) dále konstatuje, že půl roku trvající předadopční péče platí až s účinností od 1. 1. 2014, přičemž do té doby péče budoucích osvojitelů mohla trvat jen symbolické tři měsíce. K uvedeným lhůtám autor dodává, že kratší doba byla samozřejmě pro dítě lepší.

1.11 Doprovázení pěstounských rodin

Každá pěstounská rodina (nebo jednotlivý pěstoun) musí uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče, a to do 30 dnů od nabytí právní moci rozhodnutí soudu o svěřeni dítěte do pěstounské péče (Temperi, o.p.s. Pěstounské rodiny – pomoc v pravý čas, 2014). Dohodu o výkonu pěstounské péče lze uzavřít s obecním úřadem obce s rozšířenou působností, v jehož obvodu má trvalý pobyt osoba v evidenci, nebo dále s obecním úřadem, v jehož obvodu nemá osoba v evidenci trvalý pobyt, s krajským úřadem (dále jen KÚ) nebo pověřenou osobou – v těchto případech je nutný písemný souhlas příslušného obecního úřadu s rozšířenou působností (Křístek, 2015). Dohoda je veřejnoprávní smlouvou, která má pěstounským rodinám zajistit naplnění jejich práv a povinností v souvislosti s optimálním průběhem pěstounské péče (Temperi, o.p.s. Pěstounské rodiny – pomoc v pravý čas, 2014).

Pracovníci doprovázejících organizací by měli pomáhat vytvářet atmosféru důvěry během setkání dítěte s budoucími osvojiteli, měli by osvojitelům pomoci v pochopení toho, co se od nich během setkání bude očekávat a aby ve spolupráci s ostatními subjekty (OSPOD, pěstounská rodina) řešili případné konfliktní okamžiky předávacího procesu (Hláskovi, 2012).

Doprovázející organizace se účastní zprostředkování náhradní rodinné péče následujícím způsobem:

- zajistí místo setkání a sestavuje plán seznámení pěstounů a dítěte s novou náhradní rodinou;
- organizuje a vede první setkání pěstounů s žadatelem zpočátku bez přítomnosti dítěte a po předání informací o dítěti a sestavení předběžného rámcového plánu týkajícího se seznámení s dítětem a předávání do péče rodičů je možné přistoupit k seznámení s dítětem, přičemž doporučená doba prvního setkání je 1,5 – 2 hodiny;
- z jednání pořizuje klíčový pracovník doprovázející organizace protokol, který následně zasílá místně příslušnému krajskému úřadu a OSPODu dítěte; všichni zúčastnění protokol podepisují a v protokolu žadatelé uvedou své rozhodnutí ohledně přijetí dítěte do jejich péče;
- vypracuje a zašle plán seznamování a předávání dítěte do péče budoucích osvojitelů, v plánu je zaznamenán termín další návštěvy;
- pravidelně monitoruje a vyhodnocuje plán procesu přechodu dítěte do nové rodiny s ohledem na aktuální vývoj situace, dbá na ochranu zájmu dítěte;
- při převzetí dítěte osvojiteli dohlíží na předání veškerých dokumentů a zajistí vypracování protokolu o předání dítěte;
- po ukončení procesu předání dítěte je v osobním kontaktu s pěstouny, provádí podrobné vyhodnocení průběhu výkonu PPPD, doporučuje podporu a supervizi, vyjadřuje se k tomu, zda je rodina připravena na přijetí dalšího dítěte do PPPD, zprávu zasílá na KÚ a OSPOD pěstounů (Kavanová, 2016).

2 Cíl práce a výzkumné otázky

2.1 Cíl práce

Cílem práce je analyzovat proces seznamování a předávání dítěte do péče budoucích osvojitelů. Dílčím cílem je identifikovat příležitosti a rizika tohoto procesu.

2.2 Výzkumné otázky

Jak budoucí osvojitelé hodnotí postup seznamování s dítětem?

Jak budoucí osvojitelé hodnotí průběh vlastního předání dítěte budoucím osvojitelům?

Jak pěstouni na přechodnou dobu hodnotí postup seznamování budoucích osvojitelů s dítětem?

Jak pěstouni na přechodnou dobu hodnotí průběh vlastního předání dítěte do péče budoucích osvojitelů?

3 Metodika

3.1 Metodický postup

Za účelem dosažení cíle diplomové práce byla zvolena strategie kvalitativního výzkumu. Byl zvolen jeden hlavní cíl, jeden dílčí cíl a čtyři výzkumné otázky.

Hendl (2005) definuje kvalitativní výzkum jako proces hledání porozumění, které je založeno na různých metodologických tradicích zkoumání jistého sociálního nebo lidského problému, kdy výzkumník vytváří komplexní obraz, vyhledává a analyzuje jakékoliv informace, které přispívají k osvětlení výzkumných otázek. Dále autor specifikuje, že výzkum je prováděn v přirozených podmínkách účastníka výzkumu, kde účastníci vyjadřují své názory a výzkumník provádí deduktivní a induktivní závěry.

U zkoumaných souborů byla využita metoda dotazování, technika neřízeného rozhovoru s budoucími osvojiteli a pěstouny na přechodnou dobu v rámci Jihočeského kraje, přičemž mezi nimi nebyla žádná souvislost. Tito byli vybráni na základě principu dobrovolnosti, respektive aktivního projevení zájmu zapojit se do výzkumné studie. Důraz byl kladen na subjektivní prožívání účastníků výzkumu.

Neřízený rozhovor se podobá běžnému rozhovoru, při němž je kladen důraz na přirozenost konverzace a nenásilný průběh; není u něj dopředu vytvořený plán v podobě struktury, kterého by se výzkumník pevně držel (Miovský, 2006). Disman (2011) doplňuje, že tazatel má jen velmi obecný plán, který nezahrnuje výčet otázek, jejich znění ani jejich pořadí. Výzkumník sleduje rozvíjení hlavního tématu v kontextu definovaných výzkumných otázek a je otevřený přizpůsobení se danému člověku a situaci (Miovský, 2006). Neřízený rozhovor umožňuje dotazování na základě informací poskytnutých zkoumaným účastníkem (Švaříček, 2007b). Dle Dismana (2011) je respondent v kvalitativním výzkumu v plném smyslu slova spoluautorem výzkumu a spoluautorem znění otázek.

3.2 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor této diplomové práce byl tvořen dvěma skupinami komunikačních partnerů. První skupina byla tvořena budoucími osvojiteli. Druhou skupinu vytvořili pěstouni na přechodnou dobu. Budoucí osvojitelé/osvojitelé i pěstouni

na přechodnou dobu byli vybráni na základě principu dobrovolnosti, respektive aktivním projevením zájmu zapojit se do výzkumné studie.

Výzkumný soubor byl vytvořen na základě záměrného výběru. Základní soubor pro první skupinu budoucích osvojitelů tvořili všichni evidovaní budoucí osvojitelé na území Jihočeského kraje v roce 2016. Jednalo se o budoucí osvojitele, kteří již mají v péči dítě, jež hodlají osvojit, respektive seznamovali se s dítětem, které se nacházelo u pěstouna v přechodné pěstounské péči a zároveň od pěstouna osvojované dítě převzali do své péče. Vznikl tak soubor 15 budoucích osvojitelů. Druhým kritériem výběru byla podmínka, že budoucí osvojitelé s výzkumem souhlasili. Z toho vznikl konečný výzkumný soubor 7 budoucích osvojitelů. Statistické údaje nejen počtu dětí umístěných do osvojení uvádím v příloze č. 1.

Pro druhou skupinu pěstounů na přechodnou dobu tvořily základní soubor všechny evidované pěstounské rodiny působící v rámci Jihočeského kraje ke dni 1. 3. 2017. Vznikl tak soubor 27 pěstounských rodin, které vykonávají pěstounskou péči na přechodnou dobu. Druhým kritériem pro výběr pěstounů bylo to, že již předali dítě do péče budoucích osvojitelů a zároveň jsou pěstouny, kteří již měli ve své pěstounské péči na přechodnou dobu alespoň 2 děti, neboť bylo důležité, že již mají za sebou nějaké zkušenosti. Náhodným výběrem pak byl vybrán výzkumný soubor 7 pěstounských rodin, s nimiž byly provedeny rozhovory. Také zde byl proveden rozhovor se souhlasem komunikačních partnerů. Statistické údaje nejen počtu pěstounských rodin uvádím v příloze č. 2.

Údaje o počtu budoucích osvojitelů i pěstounských rodin byly získány ve spolupráci s Městským úřadem v Dačicích. Ke konkrétním údajům jsem získala přístup především díky tomu, že pracuji na sociálním odboru, oddělení sociálně právní ochrany dětí. Oslovila jsem sociální pracovníci, která vykonává agendu náhradní rodinné péče. Tato zkontaktovala jak pěstouny na přechodnou dobu, tak i budoucí osvojitele a získala od nich souhlas s výzkumem. Předala mi telefonní kontakty a já jsem se s komunikačními partnery spojila a dohodla na termínu provedení rozhovorů.

3.3 Realizace výzkumu

Výzkum byl rozdělen do dvou částí. Nejprve byly provedeny rozhovory s výzkumným souborem budoucích osvojitelů. Kontakty na tyto komunikační partnery byly získány ve spolupráci s Městským úřadem, orgánem sociálně právní ochrany dětí

v Dačicích. Cílem rozhovorů bylo zjistit, jaké mají budoucí osvojitelé zkušenosti a jejich názory na seznamování s osvojovaným dítětem a s převzetím dítěte do jejich péče. Rozhovory byly uskutečněny bez přítomnosti dětí, účastnili se jich pouze výzkumník a komunikační partner, byly sjednány předem a probíhaly v přirozeném prostředí komunikačních partnerů. Trvaly přibližně jednu hodinu a s uděleným souhlasem budoucích osvojitelů byly nahrávány na diktafon. Ze získaných záznamů byl pořízen přepis, který byl redukován na informace týkající se výzkumu. Komunikační partneři byli ujištěni o zachování anonymity.

V druhé části výzkumu proběhly rozhovory s výzkumným souborem pěstounů na přechodnou dobu. Cílem bylo zjistit, jaké jsou jejich osobní zkušenosti a jaký mají pohled na průběh seznamování budoucích osvojitelů s dítětem a na předání dítěte do péče budoucích osvojitelů. Rozhovorům byli přítomni pouze výzkumník a pěstouni na přechodnou dobu. Opět byly sjednány dopředu a probíhaly v přirozeném prostředí komunikačních partnerů. Délka rozhovoru byla zcela individuální, některý trval jednu hodinu, jiný až dvě hodiny. Všechny byly zaznamenány na nahrávací zařízení a také byl pořízen redukováný přepis. I zde došlo k ujištění komunikačních partnerů o zachování anonymity.

Přepisy rozhovorů s oběma uvedenými výzkumnými soubory jsou s ohledem na citlivá data uschovány v archívu autorky této práce.

Sběr dat probíhal v průběhu března 2017.

3.4 Zhodnocení výsledků

Vyhodnocení výsledků probíhalo formou vytváření trsů. Miovský (2006) tuto metodu popisuje tak, že jsou seskupovány určité výroky do skupin podle určitých případů, míst a jevů. Nahrávky rozhovorů byly přepsány a redukovány o zbytečné slovní vsuvky. Následovalo zhodnocení dat, při kterém jsem využívala barevná označení v textu. V odpovědích byly zaznamenávány informace, které se opakují, podobné výroky a názory, které poté byly seskupovány do trsů.

3.5 Etika výzkumu

Etické zásady výzkumu jsou formulovány v rovině obecných principů, kterými jsou zachování důvěrnosti výzkumem získaných dat, poučený souhlas účastníka s výzkumem

a zpřístupnění práce účastníkům výzkumu (Švaříček, 2007a). Hendl (2005) zdůrazňuje, že důležitým aspektem výzkumu je zachování anonymity; jedná se o ochranu osobních údajů v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů.

V diplomové práci byli před prováděným výzkumem všichni komunikační partneři informováni o anonymitě výzkumu s důrazem na soukromí v citlivých údajích, jako jsou jejich jména, bydliště, jména svěřených dětí a dalších blízkých osob. Z údajů, které byly v rámci výzkumu získány, byly odstraněny jakékoli informace, jež by mohly vést k identifikaci osob. Všichni účastníci zkoumání poskytli informovaný souhlas s účastí na výzkumu a zároveň vyslovili souhlas s nahráváním na diktafon.

Komunikační partneři jsou v textu označeni písmeny velké abecedy a čísly (např. budoucí osvojitel = O 1, pěstoun na přechodnou dobu = P 2).

4 Výsledky

4.1 Výsledky rozhovorů s budoucími osvojiteli

Tato kapitola obsahuje zkušenosti a názory sedmi budoucích osvojitelů žijících v Jihočeském kraji, kteří převzali do své péče dítě z pěstounské péče na přechodnou dobu. Rozhovorů se účastnily většinou ženy, pouze v jednom případě byl rozhovoru přítomen i muž.

Každý trs je zakončen krátkým shrnutím.

Trs 1 – citová vazba

Citová vazba, kterou si vytvořili pěstouni na přechodnou dobu ke svěřenému dítěti, hrála významnou roli při seznamování budoucích osvojitelů s dítětem, i při předávání dítěte do péče budoucích osvojitelů.

Všichni komunikační partneři shodně hovořili o tom, že citová vazba mezi pěstounem a dítětem vytvořena byla. Komunikační partner O 2 uvedl: *„Mezi pěstounkou a malou byla velká citová vazba.“* Komunikační partner O 7 uvedl: *„Pěstounka ji měla ráda, ale od počátku tolerovala, že jsme její budoucí rodiče, a tak se k celé situaci postavila velmi dobře.“*

Z rozhovorů dále vyplývá, že míra vytvořeného citového pouta je také závislá na dosavadním počtu dětí, které měl pěstoun svěřené do své péče. Komunikační partner O 4 sdělil: *„Co se týče citové vazby, žádné problémy nebyly. Šlo o pěstouny, kteří už měli 4 děti. Když jsme si pro malého přijeli, tak nám přišlo, že jim vůbec nevadilo, že si ho odvezeme pryč.“*

Tři komunikační partneři jsou přesvědčeni o tom, že pěstouni měli k dítěti vytvořené velmi silné citové pouto. Komunikační partner O 3 konkrétně uvedl: *„Podle mě to pěstouni vůbec nezvládli, k malé se nezdravě navázali, nechtěli ji dát z ruky, ne že bysme se o ni doslova rvali. Opravdu na ni byli hodně navázaní, přeháněli to, třeba si ji dávali do postele, nebo třeba nedokázali přijmout jméno, které jsme jí dali, pořád jí říkali původním jménem. Vůbec nebyli připraveni na to, že nám ji dají, nechtěli se od ní odstříhnout.“* Komunikační partner O 1 při rozhovoru zdůraznil: *„Připadalo nám, že jim ji bereme, chovali se tak, že ji od nich trháme.“*

Další dva komunikační partneři hovořili o tom, že byli neustále kontaktováni pěstouny, kteří měli zájem stýkat se nadále s předaným dítětem a s celou jeho rodinou. Komunikační partner O 5 uvedl: „*Vzniknul tam vztah a oni to nechtěli ukončit, dělali si na malou nárok a chtěli k nám stále jezdit. Byli u nás asi 5x a taky se stalo, že jednou přijeli i bez předchozí domluvy, najednou stáli za dveřmi.*“ Komunikační partner O 6 uvedl: „*Když jsme si ji vzali domů, tak pěstounka volala, že prý je na ni pořád napojená, že ji chce ještě vidět. V tomhle jsem viděla problém, že se na ni moc upnuli.*“ Stejně tak komunikační partner O 2 uvedl: „*Chtěla být s náma pořád v kontaktu, ale já jsem to nechtěla, tak jsme to ukončili.*“

Shrnutí výsledků trsu 1

Z rozhovorů s komunikačními partnery vyplynulo, že všichni shodně vnímali velikost citového pouta pěstounů na přechodnou dobu, kterou tito chovali k jim svěřeným dětem. Je patrné, že různé zkušenosti komunikačních partnerů jsou ovlivněny nejen počtem dosavadního množství svěřených dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu, ale zvláště osobnostními rysy jednotlivých pěstounů. Tři budoucí osvojitelé nemají v této záležitosti žádné negativní zkušenosti. Oproti tomu čtyři budoucí osvojitelé zažili až přehnané, nezdravé citové pouto a nejhůře vnímají to, že jsou po předání dítěte nadále kontaktováni pěstouny.

Je evidentní, že zkušenost nepřiměřeného citového pouta pěstounů vůči jejich dočasně svěřeným dětem ovlivňuje pohled budoucích osvojitelů na celou pěstounskou péči na přechodnou dobu. Komunikační partner O 6 konstatoval: „*Po mých zkušenostech si o nich nic dobrého nemyslím. Pro mě to bylo celé stresující, už bych to nikdy nepodstoupila.*“

Trs 2 – seznamování budoucích osvojitelů s dítětem

Budoucí osvojitelé po seznámení s dokumentací dítěte na krajském úřadu v Českých Budějovicích absolvují svoji první návštěvu budoucího osvojovaného dítěte. U komunikačních partnerů je vždy specifický celkový počet návštěv i samotný průběh setkání.

Některé doprovázející organizace požadují, aby první návštěva proběhla na neutrální půdě – v doprovázející organizaci. Důvodem je to, že budoucí osvojitelé se mohou stále rozmyslet, zda budou konkrétní dítě chtít. Komunikační partner O 4 uvedl: „*První návštěva proběhla v doprovázející organizaci, tady jsme se poprvé viděli s malým. Pak*

jsme si domluvili další návštěvu už u pěstounů. Za malým jsme jezdili až večer, já jsem malého vždycky nakrmila, vykoukala, oblékla, dala spát a jeli jsme domů. Viděli jsme se 3x. Máme doma už jedno dítě.“

Všichni následující komunikační partneři nebyli s průběhem či četností seznamování se s dítětem spokojeni. U tří komunikačních partnerů byla četnost návštěv u dětí nízká, ale i přesto budoucí osvojitelé vnímali chování pěstounů na přechodnou dobu vůči nim jako nevhodné.

Komunikační partner O 3 uvedl: *„Spolupráce s pěstounama byla strašná, nemáme na ně vůbec dobré vzpomínky. Jezdili jsme za ní, pak jsme si ji na jedno odpoledne vzali domů. Chtěli, abychom tam byli od rána do večera, aby na mě dozírali, co budu dělat, na což jsem řekla, že to dělat nebudu, vždyť už jedno dítě doma mám; byli jsme tam nakonec 3x. U nás seznamování neprobíhalo dobře; mně ti lidi nebyli příjemní, chtěla jsem eliminovat naše společné starání.“*

Komunikační partner O 6 uvedl: *„Naléhali na nás, abychom tam spali a já si říkala proč. Byli jsme tam jen 3x. Vůbec jsme tam nespali a oni u nás taky ne. Hlídala nás, vůbec si neuvědomovala, že už doma jedno dítě máme. Ona ji správně nosila, já prý špatně, prý bych už měla černý puntík. Ona nám řekla, že malá je zvyklá jít na procházku takhle, třeba po silnici, nebo třeba zase k rybníku. My jsme to vzali jinudy a ona, že nás neviděla a proč jsme šli jinam.“*

Komunikační partner O 1 uvedl: *„Seznamovali jsme se necelý měsíc, malou jsme si přebírali, když jí byly tři měsíce, ještě nebyla právně volná. Šli jsme do toho rizika. Byli jsme u nich 4x, z toho 3x jsme tam spali. Ponižující bylo, že nás učili, jak dítě přebalit a tak. My už máme zkušenosti s prvním dítětem, tak nám to vadilo.“*

Tři komunikační partneři se domnívají, že seznamování bylo velmi dlouhé a náročné, v rodině pěstounů uskutečnili mnoho návštěv.

Komunikační partner O 2 uvedl: *„Jezdili jsme za ní dva měsíce, bylo to asi 1 - 2x týdně. Jezdili jsme tam na celý den. Ven nám ji dala jen ke konci 2x, jinak jsme byli vždycky doma, pěstounka nám pořád říkala, že je venku špatné počasí, nebo malá má rýmičku. Pěstounka chtěla přijet k nám, ale já jsem to nechtěla.“*

Komunikační partner O 5 sdělil: *„My jsme se čtyři měsíce jezdili na malou dívat, taky jsem tam u nich spala, aby si malá na mě zvykla. Jezdili jsme tak každý týden nebo za 14 dní. Dělal jsem úplně všechno, s pěstounkou jsme byly úplně v pohodě.“*

Komunikační partner O 7 uvedl: *„Naše seznamování probíhalo tři měsíce, nejprve jednou za 14 dní, později jednou týdně a pak každý druhý den. Viděli jsme se vždy u*

pěstounky, a to asi 15x. Bylo to hodně dlouhé, pro nás, pro malou i pěstounku citově velmi náročné; čekali jsme, až bude malá právně volná. Malou jsme si brali ven na procházky, krmila jsem ji, koupala, přebalovala, oblékala. Pěstounka věděla, že už doma máme jedno osvojené dítě a tak nám zcela důvěřovala.“

Shrnutí výsledků trsu 2

Na základě výpovědí komunikačních partnerů bylo zjištěno, že většina z nich byla s průběhem seznamování se s dítětem nespokojena, ať již z důvodu dlouhé doby či např. jednání pěstounů na přechodnou dobu vůči nim. Pouze jeden komunikační partner nehodnotil seznamování negativně, což bylo ale přisuzováno krátkodobým kontaktům s pěstouny.

Některé zážitky budoucí osvojitelé při rozhovorech zdůraznili, např. komunikační partner O 1 uvedl: *„To nejhorší co bylo, s čím jsme se prali, když jsme od nich odjížděli bez malé.“*

Trs 3 – předání dítěte budoucím osvojitelům

Okamžik předání dítěte do péče budoucích osvojitelů je významným milníkem v životě dítěte, pěstounů na přechodnou dobu i budoucích rodičů. Předání má různý průběh, trvání a je uskutečňováno na různých místech.

Komunikační partner O 1 popisuje předání takto: *„Soudkyně nám ještě ten den dala rozsudek a my jsme si pro malou rovnou jeli.“* S velkým důrazem v hlase dále vysvětluje: *„Když nám ji předávali, tak to proběhlo dost dramaticky, bylo to hrozný, protože pro ně to byla rána. Pozvali celou rodinu, aby se s ní rozloučili. Do dětské sedačky nám ji poutal pěstoun, ani nebyl schopnej ji do ní uvázat, byl z toho hodně špatnej.“*

S negativními pocity při předávání se také setkal komunikační partner O 6, uvedl: *„Předání proběhlo rychle. Když jsme si pro ni jeli, tak tam byla zase z doprovodky, podepsali jsme všechny papíry, dala jsem pěstounce věci na malou a pak jsme si ji odvezli. Pěstounka to nesla špatně, ale mě se ulevilo.“*

Komunikační partner O 3 hovořil o tom, že si malou s ohledem na pocity pěstounů na přechodnou dobu nepřevzali v den, kdy již mohli, přičemž ani jejich pocity nebyly při předání příliš příjemné. Doslova uvedl: *„Soud nám vše udělal ještě ten den. Pěstouni to předání ještě natáhli, protože si ji chtěli vzít ještě na výlet, aby se s ní rozloučili. Když jsme si pro ni dojeli, měli jsme ji připravenou. Paní to hodně prožívala, ten pěstoun ji ale krotil, říkal, že to nebudou zbytečně protahovat, nebudou se trápít.“*

Následující čtyři komunikační partneři neuváděli žádné informace, které by hovořily o problémech při předání dítěte do jejich péče. Komunikační partner O 2 sdělil: „*Soud nám udělal rozsudek hned a jeli jsme si pro malou, k předání došlo u pěstounky doma, byla u toho doprovodná organizace.*“

V některých případech dochází k předání dítěte mimo bydliště pěstounů či osvojitelů, nejčastěji v doprovázející organizaci. Komunikační partner O 4 uvedl: „*Po soudu odpoledne došlo k předání, to proběhlo v doprovodné organizaci.*“

Tři komunikační partneři vyjadřují shodu v tom, že jim nebyl rozsudek vydán v den soudního jednání, ale museli čekat na zaslání rozsudku poštou. Komunikační partner O 6, který uvedl: „*Na rozsudek jsme čekali 14 dní, a když nám přišel, tak jsme zjistili, že jsme si pro ni mohli jet v pondělí a ne až v pátek.*“

Další dva komunikační partneři O 5 a O 7 hovořili o tom, že k předání dítěte došlo u nich doma. Komunikační partner O 5 uvedl: „*Pěstounka nám ji přivezla. Byla u nás dva dny a odjela. Předání proběhlo, až když nám přišel rozsudek poštou, čekali jsme na něj tři týdny.*“ Komunikační partner O 7 uvedl: „*K předání došlo u nás doma. Pěstounka přijela, byla u nás asi dvě hodiny a odjela. Bylo vidět, že je jí to líto, ale držela se. Později jsme se dozvěděli, že v autě při odjezdu od nás plakala. Problém ale vidíme v tom, že jsme dlouho čekali na rozsudek, a to více než tři týdny. Po tu dobu už mohla být malá u nás.*“

Shrnutí výsledků trsu 3

Rozhovory s komunikačními partnery bylo zjištěno, že tito mají různé zkušenosti s předáním dětí do jejich péče. Nejvýraznější rozdíly jsou v tom, že někteří budoucí osvojitelé si převzali dítě ještě týž den, kdy se uskutečnilo soudní jednání. Tři komunikační partneři uváděli, že čekali na rozsudek, který obdrželi poštou. Tuto skutečnost vnímali velmi negativně.

Z výpovědí komunikačních partnerů také vyplynulo, že nejčastějším místem předání dítěte jsou domácnosti pěstounů. Jen u dvou komunikačních partnerů došlo k předání v novém domově dítěte a v jednom případě v sídle doprovázející organizace.

Trs 4 – adaptace dítěte na nové prostředí

Dítě reaguje na přechod do nového prostředí různým způsobem. To jak si bude zvykat, záleží především na jeho věku, ale také na délce seznamování s budoucími osvojiteli a citové vazbě dítěte na pěstouny na přechodnou dobu.

Téměř všichni komunikační partneři se setkali po dobu adaptace dítěte na nové prostředí s nějakými potížemi. Pouze komunikační partner O 5 žádný problém neuvedl, sdělil: *„My jsme se na malou jezdili dívat čtyři měsíce, taky jsem u nich spala, aby si na mě zvykla. Když pěstounka odjela, nebyl s malou žádný problém. Dostali jsme ji až v osmi měsících, tak dlouho jsme čekali na soudy.“* Tento komunikační partner se seznamoval s dítětem nejdelší dobu, což jistě v této záležitosti hrálo významnou roli.

Tři z komunikačních partnerů hovořili o několika denních problémech, s kterými se potýkali v souvislosti s adaptací dítěte na nové prostředí. Komunikační partner O 3 uvedl: *„Nejsem si vědoma žádného problému, jen první noc byla neklidná, nemohla usnout. Museli jsme ji postupně naučit režimu, který je vhodný pro malé děti. Zvykla si docela rychle. Pěstounská rodina měla jiný režim, šli ji koupat třeba ve 22 hod., přizpůsobili si vše svému režimu, říkali, že jí to nevádí, ona to zvládne. Já si ale myslím, že takhle malé dítě, které má pět měsíců, potřebuje pravidelný režim, pro něj to znamená jistotu.“*

Komunikační partner O 4 sdělil: *„Po přechodu to šlo docela hladce, bylo mu pět měsíců, když jsme si ho dovezli. Jen pár prvních nocí byl problém, huře spal. Byl zvyklý, že ho uspávali vozením v košíku. To jsem já nechtěla.“*

Komunikační partner O 6 uvedl: *„Problém byl s krmením, protože nám nedala ani lahvičku na pití. S tím jsme bojovali. Nechtěla pít, pila s řevem. Začala brečet hned, jak jsem jí dala dudlík do pusy, to trvalo několik dní. Huře spala, budila se, tak jsme ji vozili doma v kočárku. Bylo jí pět měsíců.“*

Zhruba čtyři týdny trvala adaptace dítěti, které si dovezl domů komunikační partner O 2, uvedl: *„Bylo poznat, že když jsme si ji dovezli, když jsem ji dávala spát, že pořád hledala okno. Řvala asi dvacet minut. Pořád se dívala po okně a chtěla pryč. Nebo když jsem pustila vysavač, tak řvala. Přes den byla malá v pohodě, večer to bylo horší, třeba nechtěla pít, plakala. Než se to usadilo, tak to trvalo asi čtyři týdny – plakala při usínání, koupání a tak. Byla zvyklá na auto, ale ne na kočárek, tam se jí nelíbilo. Nechtěla chovat, nebyla na to vůbec zvyklá, což bylo divné. Dovezli jsme si ji domů, když jí bylo pět měsíců.“*

Nejdéle si zvykalo dítě, které si převzal do péče komunikační partner O 7, potíže popisoval následovně: *„Naše malá prožívala přechod od pěstounky k nám velmi špatně. Bylo jí pět měsíců a moc vnímala změnu prostředí. První den ani nepila, pořád plakala, jen když byla venku v kočárku, byla v klidu. Pořád se rozhlížela a plakala, i když jsme ji chovali. Bylo to hrozný. Druhý den už to bylo lepší a další dny už to bylo v pořádku. Jen se spaním jsme měli problémy dva měsíce. Pořád se budila, a to každou půlhodinu, po*

dání dudlíku zase usnula. Někdy se probudila, hodně plakala a tak jsme ji museli nosit. Pěstounka nám říkala, že spí celou noc. Ještě první týden plakala při koupání, ale to se brzy srovnalo.“

Pouze jediný komunikační partner O 1 si dovezl domů dítě, kterému byly tři měsíce. Dle jeho názoru byl tento útlý věk v otázce adaptace velmi důležitý, uvedl: *„Neměli jsme žádné problémy. Byly jí tři měsíce, ještě to prostě nevnímala. Měli jsme tu výhodu, že to bylo zavčas. Jen první noc byla špatná, to malá nespala, ale to přisuzujeme náročné dlouhé cestě domů.“*

Shrnutí výsledků trsu 4

Většina komunikačních partnerů se shodla na tom, že jejich dítě mělo potíže s adaptací na nové prostředí. Toto se projevovalo pláčem nebo např. tím, že dítě odmítalo jíst. Z výzkumu vyplývá, že přechod do nového prostředí je pro dítě velice stresujícím faktorem, přičemž nejčastější věkovou hranicí dítěte je pět měsíců.

Trs 5 – příležitosti procesu seznamování a předávání dítěte do péče budoucích osvojitelů

Všichni komunikační partneři se shodli na tom, že výhod v procesu není příliš. Někteří se však museli zamyslet, aby vůbec nějaké klady shledali. Komunikační partner O 1 nemá dobré zkušenosti s celým procesem, který byl pro celou rodinu hodně náročný, ale i přesto uvedl jako pozitivum celého procesu: *„Pěstounka byla hodně důsledná na pravidla, ale o malou se starala dobře, určitě jí tam nebylo špatně.“* Stejně tak komunikační partner O 3 nemá s pěstounskou péčí na přechodnou dobu dobré zkušenosti, za kladné považuje pouze: *„Je tam péče jedné rodiny, jedna máma, jeden táta. Když je to kvalitní pěstoun, který to dělá dobře, tak tam určitou výhodu vidím.“* Tento budoucí osvojitel vyzdvihl podobně jako ostatní dále uvedení komunikační partneři za výraznou výhodu rodinné prostředí.

Komunikační partner O 2 uvedl: *„Asi děti mají dobré návyky na jídlo. Když brečí, tak dítě hned pochovají. Prostě jsou doma. Ta citová vazba tam určitě je.“*

Komunikačního partner O 4 uvedl: *„Jako výhodu vidím láskyplné prostředí, hned od začátku je to rodina, mají jedno miminko, kterému se mohou věnovat.“*

Komunikační partner O 5 sdělil pouze: *„To dítě je prostě v rodině.“*

Komunikační partner O 6 uvedl: *„Nejsou mezi hodně dětmi, mají péči, hodně se jim pěstouni věnují.“*

Komunikační partner O 7 uvedl: *„Pozitivní je jen to, že děti jsou v rodinném prostředí, stará se o ně jedna osoba, dítě má možnost vytvoření citového pouta. Toho v kolektivním zařízení nedocílí.“*

Shrnutí výsledků trsu 5

Z názorů komunikačních partnerů vyplynulo, že tito spatřují hlavní výhodu pěstounské péče na přechodnou dobu v tom, že dítě vyrůstá v klasickém rodinném prostředí a je mu poskytována individuální péče.

Trs 6 – rizika procesu seznamování a předávání dítěte do péče budoucích osvojitelů

Všichni žadatelé o osvojení prochází procesem seznamování a předávání dítěte do jejich péče. Tento proces přináší svá rizika. Pouze jeden komunikační partner O 4 žádná rizika procesu neuvedl.

Komunikační partner O 1 uvedl: *„Všechno trvá dlouho, s dnešní rychlostí soudů je to katastrofa. Velké citové pouto, kdy největší trable byly s tím předáním. A ještě to, že motivační pro tu přechodnou péči jsou peníze.“*

Komunikační partner O 2 uvedl: *„Seznamování trvá moc dlouho. Já jsem si myslela, že je nějaká hranice, do kdy bude soud, ale tam žádná hranice není. Pěstounka říkala, že soud bude do týdne, ale nebyl. Reakce malé na změnu podmínek, když jsme si ji dovezli – nechtěla pít, plakala.“*

Komunikační partner O 3 uvedl: *„Legislativní zmetky, příživý typ doprovozných organizací, moc mezičlánků, vysokou roli má lidský faktor a pokud to nebude kvalitní pěstoun, tak je to spíš špatný. Kdežto když je to instituce, tak si myslím, že nakonec zvítězí to, že tam je nějaká profesionalita, i z hlediska lékařské péče mám pocit, že se tam možná zanedbá míň než u lidí, které nikdo nekontroluje. Byli na ni hodně navázaní, bylo to pro ně těžký. Rychlost soudů, kdybychom na to netlačili, tak by se to táhlo hrozně dlouho.“*

Komunikační partner O 5 uvedl: *„Hrozně dlouhé čekání, než byl soud a než jsme si mohli vzít malou domů. Vzniknul tam vztah a pěstouni to nechtěli ukončit.“*

Komunikační partner O 6 sdělil: *„Problém je citové pouto, které pěstoun naváže s dítětem a čekání na rozsudek.“*

Komunikační partner O 7 uvedl: *„Nevýhody tohoto procesu shledávám v tom, že pěstoun si vytvoří k dítěti velké citové pouto. Zvykání si na nové prostředí je pro dítě náročné. Dlouhé čekání na rozsudek, dlouhé seznamování. Také si myslím, že v našem případě, došlo i k zanedbání péče, protože malá v pěti měsících neudržela hračku v ruce,*

nebo se třeba neotočila na břicho. Když jsme si ji dovezli domů, věnovali jsme se jí, tak vše po několika dnech dohnala.“

Shrnutí výsledků trsu 6

Z názoru komunikačních partnerů vyplývá, že rizika procesu seznamování a předávání dítěte do péče budoucích osvojitelů jsou značná. Shledávají je např. ve vytvořeném citovém poutu pěstounů k dítěti, v délce seznamování se s dítětem, čekání na soudní jednání či rozsudek.

4.2 Výsledky rozhovorů s pěstouny na přechodnou dobu

Tato kapitola obsahuje zkušenosti a názory sedmi pěstounských rodin vykonávajících pěstounskou péči na přechodnou dobu v Jihočeském kraji. Rozhovorů se účastnily výhradně ženy.

Každý trs je zakončen krátkým shrnutím.

Trs 1 – citová vazba

Citová vazba, která se utvoří mezi pěstouny na přechodnou dobu a jim svěřeným dítětem, je velmi důležitá pro budoucí vývoj dítěte.

Všichni komunikační partneři shodně uváděli, že citová vazba mezi nimi a dítětem vytvořena byla, čtyři komunikační partneři uvedli, že zvláště u prvního dítěte, které měli ve své dočasné péči, byl vztah velmi silný. Komunikační partner P 3 uvedl: *„Po předání jsme brečeli oba, já i manžel. K prvnímu dítěti budu mít vazbu největší.“* Komunikační partner P 2 sdělil: *„Nejtěžší byl odchod prvního dítěte, ale zkušenostma už je člověk klidnější.“*

Někteří komunikační partneři uvedli, že mívají po předání dítěte budoucím osvojitelům psychosomatické potíže, které vyplývají z jejich vztahu k dítěti a z obav, jak se bude dítěti dařit. Např. komunikační partner P 3 uvedl: *„Jakmile za nimi zaklaply dveře, začal mě bolet žaludek, drželo mě to dva dny, určitě to bylo psychický. Každá fotka mi to připomněla, tak sem z toho byla naměkko.“*

Komunikační partner P 4 sdělil: *„Určitě ty první dva dny jsou znát, nějaké slzičky, zvláště u toho prvního dítěte. Když člověk chce tu práci dělat a odevzdávám třetí dítě, tak se to člověk naučí. Je to lepší, i když smutek po tom dítěti je. Můžu říct, že člověk se už těší na to další dítě, které přijde.“*

Komunikační partner P 1 uvedl: „*Mám velkou citovou vazbu ke všem dětem, nejen k té první, ale k ní to byla největší. Odpoutání u prvního dítěte bylo strašně náročný psychicky, nebyla jsem na to připravená, že to bude tak hrozný, to se odpoutat. Pak jsem to přehodnotila a nastavila, že ty dětičky mám jenom půjčený, jenom na tu dobu, než je předám těm rodičům.*“ Tento i další komunikační partneři shodně uváděli, že velmi důležitá je pro ně zpětná vazba, aby stále věděli, jak se předaným dětem daří. Komunikační partner P 1 uvedl: „*Jsem odpoutaná tím, že jsem je předala těm rodičům a měla jsem velký štěstí na suprový rodiče, že všechny rodiny, do kterých jsem je dala, jsou super a měla jsem tu zpětnou vazbu. Pořád o nich vím, vidím, jak krásně rostou, takže odpoutaná jsem, ale vím o nich.*“ Podobně se vyjádřil také komunikační partner P 7: „*Samozřejmě, že ty dětičky máme rádi. Staráme se o ně ve dne i v noci, tak není možné, nevytvořit si k nim vztah. Když je ale předáváme do dobrých rukou, tak se nám trochu uleví.*“

Komunikační partner P 2 několikrát v rozhovoru zdůraznil, že se cítí být profesionálem, avšak jak sám sdělil, i on má k dětem citový vztah: „*Mám to nastavené tak, že jsme profesionálové, ale nejsme, protože člověk k tomu dítěti přimkne. Bolí nás to, když to dítě odejde.*“

Komunikační partner P 5 uvedl: „*Všechny děti máme rádi. Nejde to dělat jinak, nemůže se to brát jenom jako hlídání. Po tu dobu, co je máme, tak myslím, že nejen já, ale celá rodina, to jsou prostě naše děti.*“

Za podstatné všichni komunikační partneři považují, aby jejich práce neměla negativní dopady na jejich rodiny, např. komunikační partner P 6 sdělil: „*Jako kdyby byly naše, máme je rádi, jinak se to ani nedá. Já to dítě přijímám ráda, mám ho ráda, ale nemůžu kvůli němu omezovat svoji rodinu, aby si vzala třeba velké dítě. Dítě si vezeme domů proto, abychom mu pomohli, ne abychom si ho přivlastnili.*“ Komunikační partner P 5 spatřuje v dobré práci pěstouna nutnost přerušit občas tuto práci, uvedl: „*Mě to hrozně baví, ale na druhou stranu je třeba dát si pauzu. Je to hrozně dobrý, jsme odpočatí, bez toho bych to dělat nemohla, protože máme také svoje aktivity a za každou cenu všechno podřídit tomu, abych se starala jen o to dítě, a třeba zanedbávala svoje děti, tak takhle bych to dělat nemohla. Měli by to tak udělat všichni.*“

Shrnutí výsledků trsu 1

Všichni komunikační partneři se shodli na tom, že bez vytvoření citové vazby k dítěti tuto práci vykonávat nelze. Svěřené děti mají rádi a za podstatné považují, aby měli od

budoucích osvojitelů zpětnou vazbu, aby věděli, jak se dosud jimi vychovávaným dětem v nové rodině daří. S ohledem na velkou citovou vazbu k dětem mívají předání dítěte do péče budoucích osvojitelů dopad na psychiku pěstounů, který má různé projevy. I tak je patrné, že všichni komunikační partneři svoji práci vykonávají rádi a tato forma náhradní rodinné péče je baví a naplňuje.

Trs 2 – seznamování budoucích osvojitelů s dítětem

Seznamováním je v rodině pěstounů zahájena další etapa jejich práce, neboť až při příchodu budoucích osvojitelů si všichni uvědomí, že je jen otázkou času, kdy bude dítě předáno do nové rodiny.

Komunikační partneři shodně uváděli, že seznamování neprobíhají stejně, všechna jsou zcela individuální. Komunikační partner P 1 uvedl: *„Všechna seznamování mají svá specifika a žádná nejsou stejná. Někdy u nás rodiče byli 3x, jindy třeba 15x. Myslím si, že tři návštěvy stačí a předat.“* Dále se uvedený komunikační partner vyjadřuje: *„Myslím si, že dlouhé seznamování je jen na škodu věci a není to dobře ani pro pěstouny, ani pro rodiče, ani pro to dítě. Protože to dítě, už po prvním kontaktu s rodiči se změní, už vycítí, že se něco děje. Všechny děti začaly špatně spát, začaly se budit, být neklidné. Můj názor je, že by to seznamování nemělo trvat dlouho a předat dítě co nejrychleji, tedy tam, kde se jedná o maličké dětičky.“*

Komunikační partner P 2 nemá se seznamováním dobré zkušenosti, již ve dvou případech se mu stalo, že rodiče z délky seznamování obviňovali pěstounku: *„My jsme z toho jako přechodkáři taky nešťastní. Kdyby to bylo na nás, tak ho dáme hned, pro nás je to taky natahování. Pro nás je nejhorší, když rodiče vstoupí do domu, nás to taky omezuje. Dítě se tím rozhodí, oni přijedou a zase odjedou a pořád dokola. Pak si ti rodiče myslí, že jim ho nechci dát. Rodiče jsou naštvaní, že musí dlouho jezdit, ale kdyby bylo na nás, já bych jim to dítě dala hned na první návštěvě. Sem zastáncem krátkého seznamování jen u nás doma, žádného natahování.“*

Další komunikační partner P 3 předával do péče budoucích osvojitelů zatím pouze jedno dítě, ale i z jedné zkušenosti si již vytvořil názor: *„Rodiče u nás byli asi 11x, jezdili 2x týdně, seznamovali se asi měsíc a půl. Nepřespávali tady ani my u nich. Nemělo by to být až tak dlouhý, protože pro obě strany je to dost náročný, maximálně měsíc by měl být u malého dítěte dostatečný. Určitě by stačilo i 14 denní intenzivní setkávání a bylo by to pro obě strany snazší.“*

Komunikační partner P 4 uvedl: „U prvního dítěte bylo seznamování delší, ale zvládli jsme to během měsíce a půl. Ostatní děti jsme předali do měsíce, většinou za 3 týdny, protože to byla půlroční miminka. Ze začátku jsou to dva víkendy a pak je to intenzivnější před předáním, což dřív nemá smysl. Vždycky začínají oni u nás, aby se seznámili s tím, jaké má dítě rituály a končíme u nich.“ Tento komunikační partner dále vysvětluje: „Je dobrý oslovit rodiče až když uplynou ty 3 měsíce, nebo těsně předtím. Ona je to naše práce, ale musíme přizpůsobovat všechno rodičům, je to pro nás hloupý a určitě i pro ty rodiče. U malých dětí je dlouhá doba zbytečná. Stačí tam maximálně jeden měsíc.“

Podobně se ke vhodnosti délky seznamování vyjadřují i následující komunikační partneři. Komunikační partner P 5 uvedl: „Z kraje volali, že mají vytipované rodiče, kteří se skoro obratem přijeli podívat a potom pár návštěv a protože to byly malé děti, tak jsme předávali asi za 3 týdny, jednou za 14 dní. Když to seznamování trvá dlouho, tak to nemá žádný přínos. Četnost necháváme na rodičích, snažíme se jim přizpůsobit. Je to hodně individuální, nemáme žádné pravidlo. Před předáním u nich nejsme, ani oni u nás. Jen jednou jsme tam u nich byli, když jsme předávali roční dítě. Tam jsme měli obavy, ale proběhlo to moc dobře. U těch maličkových dětí stačí návštěvy u nás doma.“

Komunikační partner P 6 sdělil: „Z kraje nám zavolají, že mají pro dítě rodiče, dokonce trojí přijeli hned ten den. Probíhá u nás doma, intenzivněji před předáním, to tady bývají třeba týden, bydlí v penzionu. Když to trvá dýl, tak se domlouváme, že přijedou o víkend. Předání probíhá třeba do tří týdnů. Jen někdy se nám stane, že z kraje nám sem rodiče posílají brzy a pak se seznamujeme dlouho, což není dobře.“

Komunikační partner P 7 uvedl: „Když nám zavolají z kraje, že mají vytipované rodiče, tak ti skoro hned přijedou. Jezdí jak je potřeba, u malých dětí ze začátku za týden, pak před předáním je to intenzivnější. Myslím si, že zbytečně dlouhé seznamování není dobré pro nikoho a ideální by byly u malých dětí tak 3 týdny. Seznamování probíhá u nás doma.“

Shrnutí výsledků trsu 2

Jak komunikační partneři uváděli, každé seznamování má svá specifika a probíhá zcela individuálním způsobem. Z rozhovorů vyplývá, že pěstouni mají s tímto procesem různé zkušenosti, někteří špatné, jiní dobré. Shodují se v tom, že není vhodné dlouhé seznamování a dle jejich názoru je nutné při domlouvání rozsahu hledět především na konkrétní věk dítěte. U malých dětí, ve věku do půl roku, jsou všichni komunikační

partneři zcela jednotní v tom, že seznamování by mělo trvat krátkou dobu, zhruba tři týdny, přičemž jeho zakončení by mělo být intenzivnější.

Trs 3 - předání dítěte budoucím osvojitelům

S procesem předávání dítěte do péče budoucích osvojitelů mají zkušenosti všichni komunikační partneři. Počet předání se odvíjí nejen od délky výkonu profese pěstouna na přechodnou dobu, a také od toho, jak dlouho mají pěstouni děti ve své péči. Konkrétní počet u komunikačních partnerů je tři až devět předání u každého z pěstounů. Pouze jeden z komunikačních partnerů předal zatím jen jedno dítě. Většina dětí byla předána budoucím osvojitelům, ve dvou případech bylo dítě navráceno zpět do biologické rodiny a v jednom případě bylo umístěno do dlouhodobé pěstounské péče.

Komunikační partner P 1 uvedl: *„Prostě tři předání a každý je úplně jiný. První měla při předání 8 měsíců, další dvě v pěti měsících. První i druhé předání proběhlo hned po soudu, před soudem, udělali nám rozsudek za hodinu. U třetího dítěte jsme čekali na rozsudek skoro měsíc. Předání v tomto případě proběhlo u nás doma.“*

Komunikační partner P 3 uvedl: *„Rozsudek udělali hned, my jsme byli domluveni, že rodiče přijedou druhý den ráno. Bylo to těžký, když přijeli, tak jsme jim ho dali do náručí hned, abych to nemusela dělat později. Předávali jsme tady, proběhlo to rychle, zhruba za hodinku. Byli jsme v telefonickém spojení, ale všechno probíhalo dobře, malá si zvykla dobře.“*

Pouze jeden komunikační partner P 4 sdělil, že předání dítěte probíhá v místě budoucích osvojitelů: *„Předání je vždycky u rodičů. Po předání sem samozřejmě na telefonu, ale nikdy problém nebyl. Rozsudek dostaneme vždycky ten stejný den, co je soud, všichni se vzdají práva na odvolání. Ale vím, že soudům to někdy trvá dlouho, moje známé s tím mají zkušenosti.“*

Všichni komunikační partneři považují předávání dětí za psychicky náročné, a to i když ví, že dítě půjde k hodným rodičům a bude se mít dobře. Komunikační partner P 5 uvedl: *„Člověk si na předávání nezvykne, vždycky to obrečím, smutek k tomu patří. Je to těžké pro celou naši rodinu.“* Komunikační partner P 6 popsal předávání takto: *„Předávání je lehčí, když se dobře navázali. Je tam ale nejistota, co bude, až si ho odvezou. Ten první týden čekáme, co se bude dít. Předání probíhá u nás doma, je to pro všechny nejlepší.“*

Velmi negativně popisoval svoji zkušenost s předáním dítěte komunikační partner P 2: *„Já sem předala dítě a ona se mi za to tak odvděčila, že mi před soudem řekla, zamávej*

mu, vidíš ho naposled a pak se mě ještě zeptala, jak se cítíte? Já jsem myslela, že bude po mně. Každý rodič je jiná zkušenost, já je zatím nemám moc dobrý, ale беру to tak, že každá zkušenost je dobrá. Ostatní předání byla u nás.“

Komunikační partner P 5 uvedl: *„Zkušenosti máme různé, ale ne špatné, měli jsme štěstí na rodiče, i na děti. Zdravé dítě se dobře předává. Předávání je rozdílné u každého z dětí. Probíhá u nás doma.“*

Zkušenosti pěstounů se liší i v tom, zda dítě předávají hned u soudního jednání nebo až později. Komunikační partner P 5 sdělil: *„Někdy nám rozsudek udělají hned, někdy na něj čekám, až přijde. Jednou, když se dítě vracelo do biologické rodiny, jsme na něj čekali přesně měsíc.“* Komunikační partner P 6 uvedl: *„Malé soudy to udělají hned, ale často je s tím problém, čeká se na rozsudek.“*

Komunikační partner P 7 uvádí své zkušenosti a názory následovně: *„Mám zkušenosti s tím, že předání probíhá u nás doma, vždycky proběhlo dobře. Jen soudy to někdy prodlužují, protože neudělají rozsudek hned, čeká se na něj třeba i měsíc. Není to správné, že se to dělá všude jinak. Rodiče si pak to dítě nemůžou odvést hned, což jen zbytečně prodlužuje pobyt dítěte u nás.“*

Shrnutí výsledků trsu 3

Všichni komunikační partneři se shodují v tom, že předání každého dítěte vyvolává emočně vypjatou situaci, která je pro pěstouny velmi náročná. Za podstatné považují, aby byl vystaven rozsudek v den soudního jednání, aby mohlo být dítě v tento den předáno do péče rodičů. Domnívají se, že další prodlužování pobytu u pěstounů z důvodu čekání na rozsudek není pro nikoho - a zvláště pro dítě - příznivé. Z rozhovorů vyplývá, že k předání dochází ve většině případů v místě bydliště pěstounů na přechodnou dobu, v několika případech došlo k předání hned u budovy soudu. Pouze jeden komunikační partner upřednostňuje předání dítěte v místě bydliště budoucích rodičů.

Trs 4 – adaptace dítěte na nové prostředí

Osvojitelská rodina, která převzala dítě do své péče, ve většině případů zůstává s pěstouny na přechodnou dobu v kontaktu. Poskytují tak zpětnou vazbu pěstounům, kteří mají možnost sledovat adaptaci dítěte na nové prostředí.

Komunikační partner P 4 uvedl: *„V kontaktu se všemi rodinami osvojitelů jsme. U toho prvního, kterého jsme měli dlouho, jsme zůstali jako babička a dědeček a pravidelně za nimi jezdíme a oni jsou za to hrozně rádi. Po předání bylo všechno bez problémů. Děti*

si zvykly dobře, i když z toho máme vždycky strach.“ Tento i další komunikační partneři považují za důležité, aby rodina pěstounů měla více členů, aby se tam objevovaly návštěvy, protože pak se dítě nebude bát jiných lidí a lépe si tak zvykne na další osoby, tedy i na jeho budoucí rodiče.

Komunikační partner P 3 je ze vztahu s budoucími osvojiteli velmi nadšený, popisuje: *„Jsm s nimi v kontaktu, malá se má moc dobře. Voláme si, pišeme, fotky nám posílají, pojedeme k nim. Sem ráda, že to proběhlo všechno hladce, s rodiči jsme si sedli, malá neplakala, bylo to ale tou její povahou – byla hodně komunikativní.“*

Žádné problémy s adaptací nepopisuje ani komunikační partner P 6, konkrétně řekl: *„Se všemi jsme v kontaktu, všichni nám posílají fotky, vidáme se. Po předání jsme nikdy neměli problém, maminky si ten poslední týden děti už samy uspávají, tak to je v pořádku.“*

Tři komunikační partneři se setkali s tím, že dítě mělo nějaké projevy potíží s adaptací v novém prostředí.

Komunikační partner P 5 uvedl: *„Se všemi rodiči jsme v kontaktu, vidíme se s nimi asi 2x do roka, s některými i častěji. Měli jsme vždycky štěstí na zdravé děti, skoro bezproblémové. Myslím si ale, že i když jsou děti tak malinké, že jsou v nové rodině nějakou dobu div živý. Musí si zvyknout na změnu. Myslím si, že dětem je pak po nás smutno. Někaké potíže byly, třeba se spánkem, ale ne žádné velké, ani dlouhodobé.“*

Komunikační partner P 7 své zkušenosti s adaptací dítěte popsal následovně: *„Všichni rodiče nám dávají informace o tom, jak se děti mají. Víme, že nějaké problémy se po předání objevily, třeba se děti v noci častěji budily, huře jedly, plakaly při koupání. Trvalo to ale jen pár dní.“*

Komunikační partner P 1 uvedl: *„Osvojitelé si všichni navázali vztah k dítěti a mají ho dobrý. Protože sem se všemi osvojiteli v kontaktu tak vím, že ti první neměli vůbec žádné problémy. Ti druzí měli potíže asi týden, malička si zvykala dýl – nespala v postýlce, vozili ji v kočárku, tatka se s malou koupal. U třetího dítěte problémy byly, malá špatně spala, nechtěla moc jíst, často plakala. Ale za nějaký den to také zvládli.“*

Žádné informace o dítěti nemá komunikační partner P 2, doslova říká: *„V kontaktu s nimi nejsme, a tak ani nevíme, jak se tam ty děti mají. Má se to ukončit, protože jde o novou rodinu. Pro nás je důležité, že víme, do jaké rodiny dítě šlo. Je to dvousečný, vy se nepotkáváte s kamarádkou, ale s úplně cizími lidmi. Prostě ne každý musí sednout nám a každý nemusí sednout jim.“*

Shrnutí výsledků trsu 4

Pouze jeden komunikační partner hovořil o tom, že kontakt s rodinami, do kterých byly předány jemu dočasně svěřené děti, neudrzuje. Proto informace o dětech nemá a nemůže se ani vyjádřit k jejich adaptaci na nové prostředí. Šest komunikačních partnerů zůstává v kontaktu se všemi rodinami i po odchodu dítěte z pěstounské péče. Prostřednictvím e-mailů osvojitelé zasílají pěstounům informace o vývoji dětí, fotografie či videa. Častý je také telefonický kontakt a v některých případech i osobní. Tito pěstouni tak mají dostatek informací o dětech, o tom jak přechod do nové rodiny zvládly.

Trs 5 – příležitosti procesu seznamování a předávání dítěte do péče budoucích osvojitelů

Proces seznamování a předávání dítěte do péče budoucích osvojitelů má svá rizika, ale i příležitosti. Všichni z komunikačních partnerů shledávají výhody v rodinném prostředí a v možnosti navázání citové vazby k jedné osobě.

Většina komunikačních partnerů výhody srovnávala s pobytem dítěte v ústavní péči. Komunikační partner P 2 uvedl: *„Pro děti je lepší žít v rodině, než v ústavu, mají citovou vazbu.“* Komunikační partner P 3 sdělil: *„Určitě se nedá srovnat, když má zdravotní sestra na starosti třeba 15 dětí. My se můžeme intenzivně věnovat jednomu dítěti. Je jako naše dítě a dokud nezačnou jezdit rodiče, tak si ani neuvědomujeme, že půjde pryč. Určitě je pro děti lepší, aby vyrůstaly v normální rodině.“*

Komunikační partneři také spatřují výhodu v přenesení citové vazby na další osobu, např. P 1 si myslí: *„Je dobrá jedna pečující osoba, děti pak umí navazovat citové vztahy. Děti z domovů to neumí a bojí se ztratit. My si vytvoříme vztah a malinká si pak vytvoří vztah na tu maminku. Já sem tady pro ně pořád, my spolu děláme všechno. Myslím si, že děti se tady, v rodině, mají daleko líp a že tahle péče je pro ty miminka úžasná.“*

Podobně uvažuje i komunikační partner P 4: *„Jednoznačně je to dobré pro dítě, jedna pečující osoba je důležitá. I když dítě první osoba opustí, umí se navázat. Je jednoznačné, že pro malinká miminka je to takhle moc dobré.“*

Další komunikační partner P 5 konkrétně vyjmenoval další pozitiva této formy náhradní rodinné péče: *„Děti mají svoji minulost, nevyrostaly v ústavu, zažívají svůj život, který je normální, chodí na procházky, jezdí na výlety, za babičkou, chodí k nám návštěvy atp. Já si myslím, že tohle potřebují i malé děti, nestačí jen pečovat o ně.“*

Své názory vyjádřil také komunikační partner P 6, který považuje za výhodu: *„Péče probíhá v rodině, dítě má svoji osobu, která se o něj stará, má ho ráda.“* Podobně

komunikační partner P 7 spatřuje nesporné výhody těchto procesů v tom, že: *„Dítě má jednu pečující osobu, umí navazovat city, dítě vyrůstá v rodinném prostředí, ví, jak to chodí v normálním životě.“*

Shrnutí výsledků trsu 5

Z názorů komunikačních partnerů vyplývá, že výhody pěstounské péče na přechodnou dobu spočívají především v individuálním přístupu pěstounů k dětem, v navázání citové vazby k jedné osobě a v poznání rodinného způsobu života.

Trs 6 – rizika procesu seznamování a předávání dítěte do péče budoucích osvojitelů

Všichni pěstouni na přechodnou dobu uvedli alespoň nějaká rizika tohoto procesu. Jejich rozsah se odvíjí především od zkušeností, které pěstouni za dobu výkonu své profese získali.

Komunikační partneři se shodli v tom, že největší problém spočítá v délce procesu seznamování a v tom, že některý soudce nevystaví rozsudek po jednání a zasílá jej poštou.

Komunikační partner P 1 uvedl: *„Určitě dlouhé seznamování je u miminek na škodu. Seznamování by mělo být na krátké úseky, třeba na 2 hodiny, ne na celý den. Pro miminka je to neúnosný, když mají být někde dlouho. Také soud by měl rozsudek udělat vždycky hned, aby se dítě mohlo brzy předat.“* Komunikační partner P 2 sdělil: *„Je to blbě nastavený soudy, ne pěstouny. Dlouhý seznamování, soudy nepracují tak jak by měly. Je to špatně pro dítě.“* K uvedeným názorům se připojuje také komunikační partner P 4: *„Myslím si, že nejhorší jsou soudy, jsou s nimi špatné zkušenosti. Říká se, že dneska je to ve prospěch dětí, ale někdy to tak nevypadá. Soudům to trvá dlouho. Pak taky zbytečně dlouho trvá seznamování.“*

I další komunikační partneři P 5 a P 7 uvedli, že největším rizikem pro děti jsou soudy. Oba shodně konstatují, že je to špatně zvláště pro samotné děti.

K této záležitosti komunikační partner P 3 řekl: *„Proces seznamování je dlouhý. Záleží taky na soudech. Říkají, že dítě by mělo v co nejučtější věku odejít do nové rodiny a přitom se to potom takhle táhne. Chápu, že to v každém případě nejde, ale když to jde, tak by to nemělo váznout na soudech. Hlavně každý soud to dělá trochu jinak a měly by to dělat stejně, sjednotit to.“*

Komunikační partner P 5, který předal do péče budoucích osvojitelů již 6 dětí, nastínil rizika procesu následovně: *„Dlouhé čekání na soudní jednání a na rozsudek,*

soudkyně taky jednu maminku ztrapňovala, což mi nepříjde správný. Kolikrát mi až zůstává rozum stát.“

Komunikační partner P 6 zároveň spatřil problém v tom, že: *„Kraj nabízí děti brzo a to znehodnocuje naši práci, protože v očích rodičů jsme to my, kdo jim to dítě nechtějí dát. Pak se seznamujeme dlouho. Ještě, když trvá dlouho soud, tak to už je pro dítě opravdu špatně.“*

Následující dva komunikační partneři se shodli dále na tom, že nejsou vždy dostatečně seznámeni se skutečnostmi týkajícími se dítěte. Toto pak vnímají velmi negativně. Zvláště komunikační partner P 2 se domníval, že informace o dítěti mívá neúplné, uvedl: *„Já nevím, jaké dítě dostanu, jak dlouho tady bude, jak dlouho se bude seznamovat, jestli se matka dostaví k podpisu, my nevíme nic, a to ani, zda je dítě třeba od alkoholičky – to je chyba.“* Komunikační partner P 7 sděluje: *„Taky nemáme dostatečné informace o dětech, někdy nám chybí. K tomu nikdy nevíme, jak dlouho u nás dítě bude.“*

Komunikační partner P 1 upozornil také na potřebu volného času: *„Já jsem pocítila nevýhodu v tom, že jsem potřebovala volno a musela jsem hledat těžko někoho, kdo mi pohlídá (celý víkend).“*

Také komunikační partner P 5 považuje za důležité, aby měl čas na odpočinek a na svoji rodinu: *„Je to fyzicky náročnější, člověk se moc nevyspí, ale víme, že to skončí, tak to jde. Pak práci přerušíme a za čas ji zase obnovíme.“*

Shrnutí výsledků trsu 6

Mezi komunikačními partnery došlo při sdělování rizik procesu seznamování a předávání k výrazné shodě. Na základě jejich názorů lze považovat za největší rizika proces dlouhého seznamování budoucích osvojitelů s dítětem a také nejednotnost soudů ve lhůtě vystavení rozsudku. Obě tato rizika výrazně prodlužují pobyt dítěte u pěstounů, a to přesto, že to pro dítě nemá žádný přínos. Za nezanedbatelná rizika lze dále považovat nedostatek informací o dětech, které pěstouni často postrádají, a také málo času na odpočinek pěstounů na přechodnou dobu.

5 Diskuse

V diplomové práci jsem se zabývala specifickou součástí pěstounské péče na přechodnou dobu. Motivem bylo analyzování konkrétních skutečností, které souvisí se seznamováním a předáváním dítěte do péče budoucích osvojitelů, a to jak z pohledu budoucích osvojitelů, kteří již mají osvojované dítě ve své péči, tak z pohledu pěstounů na přechodnou dobu, kteří péči o tyto děti dočasně vykonávají. Zároveň jsem zjišťovala, jaké příležitosti a rizika tento proces v současné době přináší.

Ve výzkumné části jsem se zaměřila na zjišťování názorů obou skupin výzkumného souboru a provedením rozhovorů jsem získala cenné informace, týkající se osobních zkušeností celkem čtrnácti komunikačních partnerů. Přístup všech komunikačních partnerů mohu hodnotit jako velmi vstřícný, milý a ochotný.

Z celkového počtu sedmi budoucích osvojitelů bylo pět rodin, které osvojily nezletilé dítě již v minulosti, respektive v období před změnou právní úpravy, která přinesla konkrétní legislativní podmínky pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu. Všichni se překvapivě shodli na tom, že dřívější podmínky, které nezahrnovaly žádné dlouhé seznamování s dítětem, byly celkově lepší. Pokud jde o konkrétní věk osvojovaných dětí v době předání do péče budoucích osvojitelů, pak nejmladší bylo ve věku tři měsíce a nejstarší dovršilo osm měsíců. Pět z těchto dětí bylo pětiměsíčních.

Pěstouni na přechodnou dobu mě přesvědčili o skutečnosti, že svoji práci berou vážně, záleží jim na svěřených dětech a zajímají se i o jejich další osud. Všichni pěstouni, se kterými jsem hovořila, měli ve své péči minimálně dvě děti. Největší část z nich předala do péče budoucích osvojitelů čtyři děti a jeden z nich dokonce devět dětí. Jednalo se o věkovou kategorii pět měsíců až jeden rok. Největší procento předaných dětí bylo ve věku pěti měsíců.

Vyhodnocení výsledků probíhalo formou vytváření trsů. Určité výroky komunikačních partnerů byly obsahově podobné. Vzhledem k tomu, že mým záměrem bylo zachytit pohled budoucích osvojitelů i pěstounů na přechodnou dobu, vytvořila jsem pro obě skupiny výzkumu šest názvem shodných trsů. V diskusi pracuji nejen s informacemi, které jsou součástí trsů, ale také s dalšími informacemi, které jsem od komunikačních partnerů v rámci rozhovorů získala.

V první části diskuse se budu zabývat procesem seznamování budoucích osvojitelů s dítětem. První seznámení osvojitelů s dítětem probíhá na krajském úřadě, kde jsou

budoucím rodičům sděleny všechny informace, které jsou o dítěti dostupné (Bubleová, 2002). Z výzkumu vyplývá, že všichni budoucí osvojitelé uvedené informace obdrželi a následně vyjádřili zájem setkat se s dítětem. Většinou se první setkání uskutečnila v domácnostech pěstounů, pouze v jednom případě bylo zvoleno neutrální prostředí, kterým bylo sídlo doprovázející organizace. Výzkum ukazuje, že další návštěvy byly uskutečňovány převážně v místě bydliště dítěte, později i mimo něj. Tyto zkušenosti svědčí pro tvrzení Koluchové (2002), že nejprve je vhodné kojence či batole opakovaně navštěvovat v jejich dosavadním prostředí. Shodně hovoří Klimeš (2011), který také považuje za důležité, aby noví rodiče chodili nejprve na návštěvu k pěstounům, neboť přátelské posezení nových rodičů s pěstouny je pro děti nejlepším seznamovacím procesem. Bubleová et al. (2013) k tomu dodává, že pěstouni dítě na budoucí osvojitele připravují, zvykají na jejich péči a přítomnost. Tuto skutečnost potvrzují pěstouni na přechodnou dobu, kteří se shodně domnívají, že je nutné pomoci dítěti v navazování vztahu s novými rodiči tím, že se k nim chovají dobře, o nových rodičích před dětmi hovoří výhradně pozitivně, a to i když, jak sami říkají, si s nimi nesympatizují. Také Klimeš (2011) se domnívá, že dítě bude sledovat reakce pěstounů a z toho odvodí, co si má myslet o nových lidech, o kterých ani netuší, že se jednou stanou jeho rodiči.

Právě pěstouni jsou ti, kteří znají reakce dětí nejlépe a sami nejlépe posoudí, zda není třeba udělat krok zpět či se posunout dále tím, že dítě bude s rodiči o samotě – např. si její budoucí rodiče vezmou do kočárku a půjdou s ním na procházku. S tímto se ztotožňuje Koluchová (2002), která uvádí, že dítě je třeba pozorovat a opatrně s ním za přítomnosti známých lidí navazovat kontakt. I podle názoru Bubleové et al. (2013) je důležité, aby k navazování kontaktu s dítětem svěřeným do PPPD docházelo velmi citlivě a zvolna.

Proces vytváření vztahu k náhradním rodičům může probíhat různým způsobem a může trvat různě dlouho, než se podaří dosáhnout přijatelně uspokojivé úrovně (Vágnerová, 2012). Tento názor potvrzují shodně budoucí osvojitelé i pěstouni na přechodnou dobu. Výzkum prokázal, že délka vytváření vztahu souvisí s délkou seznamování, která je někdy počítána na dny až týdny a v jiných případech je dlouhá i několik měsíců. Pěstouni na přechodnou dobu také potvrdili, že je třeba délku seznamování uzpůsobit věku dítěte, neboť čím je dítě starší, tím delší dobu vyžaduje, aby si mohlo v klidu zvyknout na novou rodinu.

Podle Klimeše (2012) by měl mít gradient přechodu u měsíčních dětí délku dnů, přičemž by měl trvat maximálně tři měsíce. K tomuto tvrzení zaujímají budoucí osvojitelé i pěstouni na přechodnou dobu shodné stanovisko. Domnívají se, že dlouhé seznamování

není dobré jak pro pěstouna, tak pro budoucí osvojitele a zároveň není ani v zájmu dítěte. Jsou jednotní v tom, že u malých dětí ve věku do půl roku, by seznamování nemělo trvat déle než několik dní, přičemž zakončení by mělo být intenzivnější.

Seznamování má mít svůj konkrétní průběh, mělo by mít délku dnů a návštěvy by se měly uskutečňovat denně či maximálně ob dva dny (Klimeš, 2012). Zkušenosti obou skupin výzkumu však jsou s touto domněnkou v rozporu. Ze sdělení pěstounů na přechodnou dobu vyplývá, že průběh seznamování je u každého dítěte zcela individuální. Nejčastěji seznamování probíhá nejprve o víkendech, později zhruba dvakrát v týdnu a před předáním do péče rodičů je zahájeno intenzivní seznamování, které obnáší návštěvy dítěte ob dva dny či každodenně.

Velkým rizikem, jak uvedly obě skupiny výzkumného souboru, který proces seznamování dítěte s budoucími rodiči ohrožuje, je soud. K předání dítěte do péče osoby, která má v úmyslu o dítě pečovat trvale, je nezbytné přivolení soudu (Hovorka, 2015). Tato skutečnost souvisí s přijetím Nového občanského zákoníku, jímž byly prodlouženy zákonné lhůty pro právní uvolnění dítěte (Dobrá rodina, o.p.s. Justice vstřícná k dětem?, 2016). S tímto je spojený fakt, že budoucí osvojitelé nechtějí přijmout dítě do své péče před uplynutím této zákonné lhůty, neboť do té doby je zákonným zástupcem stále biologický rodič dítěte a hrozilo by, že o převzaté dítě jeho budoucí osvojitelé přijdou. Tato realita odradila šest ze sedmi budoucích osvojitelů, se kterými jsem provedla rozhovor.

Sedlák (2014) vysvětluje, že souhlas s osvojením lze odvolat po dobu tří měsíců ode dne, kdy byl dán. Pouze jeden komunikační partner uvedl, že do tohoto rizika šli, protože chtěli mít dítě ve své péči co nejdříve. Zmínili však, že po celou dobu, než uplynula lhůta daná zákonem, měli velké obavy z toho, že si to matka rozmyslí a budou tak muset dítě vrátit. Důsledkem by byl zvláště negativní dopad na psychický a sociální vývoj samotného dítěte. Na to Škoviera (2006) navazuje tvrzením, že již při příchodu do náhradní výchovy je dítě zpravidla emocionálně a sociálně narušené.

Novotná (2016) spatřuje velký problém týkající se svěřování dětí do náhradní rodinné péče v samotném soudním řízení, které trvá dlouho a je v neprospěch dětí i osvojitelů. Zároveň někteří předsedové soudu nevěnují dostatečnou pozornost případům, které se dotýkají dětí – vůbec nedohlédnou, jak dítěti běží čas a několik měsíců pro ně není žádná dlouhá doba, což má za následek, že dítě čeká na svoji definitivní rodinu často i rok (Dobrá rodina, o.p.s. Justice vstřícná k dětem?, 2016). K těmto tvrzením opět vyjádřili shodné stanovisko jak budoucí osvojitelé, tak i pěstouni na přechodnou dobu.

Domnívají se, že soudy nedělají vše pro to, aby rozhodly o budoucím životě dítěte co nejdříve, mají za to, že soudy předání dítěte do péče budoucích osvojitelů často zdržují, nehájí zájmy dítěte. Hovorka (2015) zdůrazňuje, že je třeba, aby byla v soudním řízení při ukončování péče na přechodnou dobu uplatňována možnost požádat soud o přiznání předběžné vykonatelnosti rozhodnutí, a současně je třeba trvat na tom, aby soud rozhodoval s co největším urychlením. Žádný z komunikačních partnerů obou výzkumných souborů se však neseťkal s tím, že by soud rozhodl o přiznání předběžné vykonatelnosti, tedy v rámci Jihočeského kraje. Někteří komunikační partneři mi však sdělili, že ví o soudech, kde se tímto způsobem děti do péče budoucích osvojitelů svěřují. Tato skutečnost poukazuje na výrok Novotné (2016), která ve svém článku zmiňuje skutečnost, jež je příkladem špatné praxe – rozdílná aplikace právní úpravy v jednotlivých krajích České republiky. Ze své zkušenosti si dovoluji potvrdit, že nejednotnost soudních procesů při svěřování dětí do péče budoucích osvojitelů není ojedinělá. Některá soudní řízení probíhají řadu měsíců, přičemž příčinou jsou především procesní důvody a někdy také naprostá liknavost soudů.

Z výzkumu vyplývá, že pět komunikačních partnerů z řad budoucích osvojitelů má osobní zkušenost s osvojením dítěte před přijetím Nového občanského zákoníku, kdy o tzv. předadopční péči rozhodoval obecní úřad obce s rozšířenou působností. Dle sdělení komunikačních partnerů má tato podstatná změna za důsledek prodloužení pobytu dítěte u pěstounů, a to i přesto, že to pro něj nemá žádný přínos. Jsou přesvědčeni o tom, že není důvod k tomu, aby soud nařizoval jednání až za měsíc od doby podání návrhu, nebo aby soud nevydal rozsudek hned po jednání a poslal jej účastníkům řízení až za měsíc. Tyto zkušenosti svědčí pro tvrzení Novotné (2016), že soudní řízení, které trvá dlouho, je v neprospěch dětí i osvojitelů. Novotná (2014c) se také domnívá, že praktické dopady v oblasti rozhodování soudů nejsou pro dítě vůbec pozitivní. K tomu dodává Křístek (2006), že dítě, které rodiče nechtějí, by mělo být vždy co nejrychleji osvojeno. Také Škoviera (2006) zastává názor, že zásadním kritériem pro rozhodování o dítěti by měl být vždy nejvyšší zájem dítěte. S tímto se ztotožňují všichni komunikační partneři, avšak také si uvědomují, že není v jejich moci se současným legislativním stavem cokoli učinit.

V další části výzkumu jsem se věnovala procesu předávání dítěte do péče budoucích osvojitelů a s tím související citovou vazbou pěstounů na přechodnou dobu k dětem, které mají svěřené do své dočasné péče. Vytvoření citové vazby dítěte k jedné pečující osobě patří podle Ptáčka et al. (2011) k základním potřebám dítěte. Z výsledků výzkumu vyplývá, že pěstouni na přechodnou dobu tuto základní potřebu dítěte naplňují

s přesvědčením, že by svoji práci bez vytvoření citové vazby vykonávat ani nemohli. Svěřené děti mají rádi, starají se o ně jako o vlastní. Budoucí osvojitelé ale upozorňují na možná úskalí, která spočívají v přehnaném nezdravém citovém poutu pěstounů k dětem, které není ve shodě s výroky Gabriela a Nováka (2008), kteří považují za důležité, aby pěstoun svoji citovou náklonost poskytoval s určitým odstupem, tak aby se vzájemná vazba zbytečně neprohlubovala. Budoucí osvojitelé vnímají toto nepřiměřené citové pouto velmi negativně a domnívají se, že neovlivňuje jen předání dítěte do péče osvojitelů, ale má vliv i na jejich následný vztah s pěstouny.

Pěstouni na přechodnou dobu jsou přesvědčeni o tom, že největší vazbu měli k prvnímu svěřenému dítěti. Velkou citovou vazbu ale mají ke všem svěřeným dětem, a to bez ohledu na pohlaví, věk či etnikum. Z výsledků výzkumu vyplývá, že přehnaný vztah pěstouna k dítěti zažili čtyři budoucí osvojitelé. Pociťovali, že v rodině pěstounů nejsou vítáni, že se k nim pěstouni nechovají dobře, cítili se, jako by pěstounovi brali jeho dítě. Dokonce dva z budoucích osvojitelů uvedli, že by si o další dítě nepožádali, neboť celé seznamování a předávání dítěte do jejich péče pro ně bylo velmi stresujícím zážitkem.

Pěstounská péče na přechodnou dobu, dle Lexové et al. (2013) vyžaduje od pěstounů profesionální přístup. Názory budoucích osvojitelů poukazují na to, že pěstouni by se pro svou profesionalitu měli umět s těmito situacemi vyrovnat a také by měli se svými pocity lépe pracovat a ze své pozice by měli být samozřejmě připraveni na to, že se budou muset od dítěte odpoutat. I tady narážíme na skutečnost, kterou zmiňuje Lexová et al. (2013), že čím menší dítě odchází do nové rodiny, tím je proces osvojování snadnější. S tímto se ztotožňují všichni komunikační partneři. Pěstouni na přechodnou dobu uvádí, že pro ně je proces snazší, pokud nabydou přesvědčení, že se dítě bude mít v nové rodině dobře. Výsledky výzkumu v této souvislosti poukazují na to, že odloučení dítěte od pěstounů má dopad nejen na dítě, ale i na psychiku pěstounů. Pro tyto skutečnosti svědčí tvrzení Konečné a Sudové (2011), že odchod dítěte z rodiny a ztráta citových vazeb je traumatická jak pro dítě, tak i pro pěstouny.

Výzkum ukazuje, že budoucí osvojitelé spatřují riziko také v odpoutání dítěte od pěstounů. S touto skutečností se ztotožňuje i Vágnerová (2012), která vysvětluje, že může dojít i k tomu, že se dítě k pěstounům připoutá tak silně, že nebude schopno se od nich odpoutat. V návaznosti na uvedené Matějček (2002 i 2007) uvádí, že pěstoun je po dobu péče dítěti oporou, stará se o něj s láskou, a pokud dojde k odloučení od této osoby, pak může dítě trpět smutkem. Shodný názor vyjádřil i jeden pěstoun, který se domnívá, že se

dítěti stýská po dříve pečujících osobách a tento stav může způsobit potíže, kterými jsou např. nespavost či pláč. Lee a Whitting (2008) zdůrazňují, že děti do šesti let nemají vytvořeny obranné mechanismy ani zdroje pro vyrovnání se s nepříznivou situací. Výzkum jednoznačně potvrdil, že děti nemají problémy ani tak s navázáním citové vazby k budoucím osvojitelům, ale spíše mají potíže s adaptací na nové prostředí. S tímto souvisí tvrzení Whiteho (2005), že možnosti dítěte adaptovat se na měnící se prostředí jsou omezené, neboť prostředí, kam dítě přichází, na něj má značný vliv. A dále je adaptace dítěte na nové prostředí u osvojitelů často velmi obtížná a různě dlouhá (Zezulová, 2012). Zvláště budoucí osvojitelé hovořili o potížích, jako je neklid, pláč, potíže s usínáním, spánkem, se stravováním či koupáním. Podle nich je přechod do nového prostředí pro dítě velice stresujícím faktorem, a to i pro velmi malé děti. Také Schoolerová (1993) považuje za projevy úzkosti u dítěte poruchy spánku, odmítání jídla či bezdůvodný pláč. Zkušenosti budoucích osvojitelů jsou v rozporu s tvrzením Pugheho a Philpota (2006), že dítě do šesti měsíců snáší změnu prostředí dobře. Podle Klimeše (2011) tyto reakce trvají do tří měsíců po předání dítěte z PPPD. O takto dlouhých potížích nikdo nehovořil, pouze jeden z budoucích osvojitelů uvedl, že jeho dítě mělo problémy dva měsíce. Z výpovědí komunikačních partnerů z řad budoucích osvojitelů vyplývá, že s takovými potížemi nepočítali a uvádí je to do nepříjemné pozice. Pěstouni na přechodnou dobu se také vyjádřili k případným potížím, se kterými se setkaly děti, jež odcházely do osvojitelských rodin. Oproti výsledkům výzkumu rozhovorů s budoucími osvojiteli se s nějakými potížemi setkali pouze tři pěstouni. Všichni ale hovořili o krátkodobých problémech, spojených např. s poruchami spánku či pláčem při koupání. Z vlastních profesních zkušeností tento rozdíl ve výzkumných souborech přisuzují ale tomu, že mnozí osvojitelé ať již z důvodů studu, strachu, osobního selhání atp., o potížích, které prožívají po příchodu dítěte do jejich rodiny, s pěstouny nehovoří.

V návaznosti na výše uvedené Klimeš (2011) vysvětluje, že postupem času dítě začne akceptovat jiné dospělé osoby a vytvoří si nové vztahy k náhradním rodičovským postavám. S tím souvisí tvrzení Cairnse (2013), že náhradní rodičovství umožní, aby si dítě osvojilo nové vazby, přičemž důležité je, aby k tomu došlo v co nejranějším věku dítěte. Výzkum ukazuje, že právě věk dítěte hraje nejvýznamnější roli v otázce vytvoření citové vazby dítěte na nové rodiče. Zde je zřejmé, jak zdůrazňuje Matějček et al. (1997), že čím časnější je vstup dítěte do náhradní rodiny, tím hlubší je jeho citové zakotvení. Podle názorů pěstounů se velmi malé děti navážou na osvojitele bez větších problémů, tedy pokud jim je jen několik měsíců. Pughe a Philpot (2006) se dokonce domnívají, že

dítě do šesti měsíců nemá se změnou osoby potíže, neboť kojeneček nerozezná pečující osobu od jiných osob, resp. reaguje na ně stejně. Se vzrůstajícím věkem, jak uvedli Matoušek a Pazlarová (2010) však roste riziko poruchy schopnosti navázat citové vazby k dospělým osobám. Zkušenosti pěstounů na přechodnou dobu jsou s tímto výrokem ve shodě. Uváděli, že děti mohou mít v pozdějším věku s přenesením citové vazby potíže, protože jejich vztah s pěstouny je velmi pevný a tím dle jejich názoru vzniká riziko potíží v navazování nových vztahů. Z pohledu budoucích osvojitelů nebyl v navázání jejich citové vazby s dítětem žádný problém, ve výzkumu všichni shodně uváděli, že k připoutání došlo velmi rychle. Zde je třeba připomenout, že nejstaršímu osvojovanému dítěti bylo osm měsíců. Budoucí osvojitelé za nejvhodnější věk dítěte pro přechod k rodičům označují věk tři měsíce a věk, ve kterém si nejčastěji přebírali své děti, tedy pět měsíců, označují za hraniční. Pokud by byly zákonné podmínky změněny ve prospěch osvojitelů a nemuseli se tak bát, že o svěřené dítě přijdou, vzali by si dítě přímo z porodnice.

Předání dítěte by mělo proběhnout co nejdříve, a to než v jeho vývoji dojde k rozvoji tzv. separační úzkosti, která nastává obvykle kolem osmého měsíce dítěte (Zezulová, 2012). Zkušenosti pěstounů na přechodnou dobu vypovídají o tom, že ve většině případů k předání dětí do péče budoucích osvojitelů dojde do půl roku věku dítěte. Avšak není ojedinělé, že se dítě předává i později, přičemž nejčastějším důvodem jsou soudní průtahy, nebo to, že dítě není právně volné.

Klimeš (2012) považuje za důležité, aby předávání probíhalo s překryvem, a to až do doby, kdy se dítě upne na nové rodiče. Zkušenosti pěstounů na přechodnou dobu výše uvedené naplňují, neboť pěstouni uvádějí, že dítě předají do péče budoucím rodičům až ve chvíli, kdy je na ně dítě navázané a cítí se u nich dobře. Klimeš (2012) zdůrazňuje, že dítě je zralé na přechod, když s novými rodiči bez problémů samo usíná. Šest ze sedmi budoucích osvojitelů uvedlo, že usínání dítěte se účastnili pouze u pěstounů. A ani pěstouni nejsou téměř nikdy usínání dítěte v jeho novém prostředí přítomni. Jen u starších dětí, v zájmu jejich snadného přechodu, účast u usínání uskutečňují, avšak pouze krátkodobě (1 - 2x).

Při přebírání dítěte by se měli pěstouni stáhnout a přenechat péči o dítě na přebírající rodině (Hlásková, 2015). V případě pěstounů na přechodnou dobu lze říci, že tito po předání dítěte péči na budoucích rodičích opravdu nechávají, avšak pro případ potřeby ještě několik dní zůstávají poblíž místa bydliště dítěte či jsou tzv. na telefonu. Budoucí osvojitelé se vyjádřili tak, že po samotném předání péči o dítě zcela převzali, o možnosti

kontaktování pěstounů v případě potřeby byli samozřejmě informováni. Zároveň Hláskovi (2012) považují za důležité, aby dítě ze dne na den neztratilo kontakt s pěstouny, přičemž po předání by měly být uskutečněny návštěvy pěstounů u přebírající rodiny hned následující den, pak po dvou až třech dnech a postupně méně často. Dle názorů autorů se tím zabrání zbytečným deprivacím, které nečekaná a nevysvětlená definitivní ztráta blízkých osob způsobuje. Ze zkušeností komunikačních partnerů však vyplývá, že k žádným takovým návštěvám po předání dítěte do péče budoucích osvojitelů nedochází.

Podle Klimeše (2012) má do nového prostředí dítě uvádět původní předávající rodina. Výsledky rozhovorů ale poukazují na to, že pěstouni pobývají v rodině původních osvojitelů jen velmi zřídka. Pět z budoucích osvojitelů nezažilo, že by u nich pěstoun pobýval. Dítě tak vstupovalo do zcela nového, pro něj neznámého prostředí. V jednom případě pěstoun přijel s dítětem na návštěvu, a to v době, kdy ještě probíhalo seznamování. Pouze jedna osvojitelská rodina ubytovala pěstounku na dva dny v jejich domě, aby se dítě na nové prostředí adaptovalo. Zde se jednalo o dítě, kterému bylo osm měsíců, a matka měla obavy, jak bude dítě na změnu prostředí reagovat. Z výpovědí pěstounů vyplývá, že každé předání je zcela individuální a má svá specifika. Většinou se předání uskutečňuje v domácnosti pěstounů, méně často u budoucích osvojitelů a pouze jeden pěstoun mi sdělil, že zažil předání dítěte v sídle doprovázející organizace. Z výzkumu vyplývá, že pěstouni na přechodnou dobu u budoucích osvojitelů nepobývají; zůstávají u nich jen v případě, pokud se jedná o dítě starší, shodli se na hranici jednoho roku. V ostatních případech do nového prostředí dítě uvádí noví rodiče. Po definitivním předání by mělo dojít k plynulému postupnému rozvolňování vztahu dítěte s pěstouny, aby se vztahy nepřerušily ze dne na den, a pokud to jde, rodiny by se měly nadále setkávat (Dobrá rodina, o.p.s. Pěstounská péče na přechodnou dobu, 2016). Ze zkušeností budoucích osvojitelů však vyplývá, že proces předání dítěte do jejich péče považují za konečný a další zásah do nové rodiny dítěte nepovažují za vhodný.

Z výzkumu také vyplývá, že budoucí osvojitelé a pěstouni na přechodnou dobu mají různý pohled na jejich vzájemný vztah. Šest budoucích osvojitelů nehodnotí vztah s pěstouny dobře. Důvodem je například to, že se k nim pěstouni nechovali dobře, poučovali je, jak mají či nemají pečovat o dítě, tlačili na ně, aby u nich spali, nechtěli jim dítě svěřit na procházku, atp. Z uvedených situací pak také vyplynulo, že tito ukončili s pěstouny jakoukoliv komunikaci. Domnívají se, že dočasná péče o dítě je jejich prací a tak není důvod na další kontakty. Davis (2010) k tomuto uvádí, že pokud profesionální pěstoun pečuje o svěřené dítě, jde o výkon jeho zaměstnání. Pěstouni na přechodnou

dobu, vyjma jednoho, hodnotí spolupráci s budoucími osvojiteli dobře. Udržují s nimi kontakty, ať již prostřednictvím e-mailů, telefonů nebo osobních setkání. Pěstouni na přechodnou dobu jsou rádi za kontakty s novou rodinou, zpětnou vazbu považují za důležitou, protože chtějí vědět, jak se předaným dětem daří, zda je dítě v pořádku. Jeden z pěstounů krásně popsal, že s rodinou zůstali v kontaktu, malý jim říká babičko a dědečku a mají krásný vztah. V některých případech vzniká mezi budoucími osvojiteli a pěstouny dlouhodobé přátelství (Dobrá rodina, o.p.s. Pěstounská péče na přechodnou dobu, 2016). Všichni budoucí osvojitelé jsou si ale vědomi toho, že mají právo kontakt s pěstouny ukončit a všichni pěstouni na přechodnou dobu také vědí, že nemají právo kontaktovat novou rodinu dítěte, pokud o to rodina nejeví zájem.

Za chybu pěstouni na přechodnou dobu považují to, že často nemají dostatečné informace o dítěti, které mají svěřené do péče. Zvláště důležitá je pro ně znalost jeho zdravotního stavu. Lexová (2013) uvádí, že pěstounská péče na přechodnou dobu vyžaduje od pěstounů profesionální přístup a značnou míru informovanosti o situaci a možných obtížích dítěte, které k nim přichází. Ze zkušeností pěstounů vyplývá, že nevědí, jaké dítě dostanou, jak dlouho u nich bude, jak dlouho bude probíhat seznamování, kdy dojde k předání, jestli je dítě od alkoholičky atp. Tuto skutečnost lze považovat za jedno z možných negativ pěstounské péče na přechodnou dobu.

Jeden z nejdůležitějších nedostatků pěstounské péče na přechodnou dobu vidí obě skupiny komunikačních partnerů v poskytování dávky státní sociální podpory – rodičovském příspěvku. Z výzkumu vyplývá, že všichni pěstouni na přechodnou dobu tuto dávku pobírají. Své konání odůvodňují tím, že odměna pěstouna není dostatečná k pokrytí potřeb dětí. O tom, že o vyčerpanou část rodičovského příspěvku budoucí osvojitelé přijdou, všichni vědí a shodně uvádí, že je jim to líto, ale ze zákona na něj mají nárok, tak jej čerpat budou. Toto sdělení je v souladu s úpravou zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Také budoucí osvojitelé shodně uvedli, že pěstouni, od kterých převzali své dítě, rodičovský příspěvek čerpali. Dle názoru budoucích osvojitelů to ale není správné, neboť svým konáním připravují rodinu dítěte o nemalé finanční částky. Dlouhá (2007) k uvedenému sděluje, že od začátku letošního roku měla být účinná novela zákona o státní sociální podpoře (zatím neprošla schvalovacím procesem), která pravidla změní tak, že profesionální pěstouni nárok na rodičovský příspěvek úplně ztratí.

V další části výzkumu jsem se zabývala názory a zkušenostmi obou skupin komunikačních partnerů na přínos a výhody procesu seznamování a předávání dítěte do péče budoucích osvojitelů. Je jisté, že tento proces má svá rizika, o kterých bylo již

hovořeno, avšak je nesporným faktem, že má i své příležitosti, které nelze opomenout. Z mého pohledu je zde nejpodstatnějším přínosem pěstounské péče na přechodnou dobu absence ústavní výchovy. Již v roce 1999 zdůrazňovala Colorosová (1999), že i pěstounská rodina je stejně opravdová jako tradiční původní rodina, která je svázána dohromady péčí, tradicemi, zvyky a poskytuje svým členům domov. Matějček a Dytrych (1999) doplňují, že jednou ze základních funkcí rodiny je připravit dítě na život ve společnosti. Má-li být dítě dobře připravené, musí vyrůstat ve zdravém a stabilním rodinném prostředí, musí mít vychovatele, kteří mu jsou dobrými vzory. Z výzkumu vyplývá, že zkušenosti pěstounů na přechodnou dobu výše uvedené naplňují, neboť uvádějí, že dítě u nich zažívá normální rodinný život, který zahrnuje nejen strohou péči, ale také podnětné prostředí plné běžných činností, se kterými by se v ústavní péči dítě nesetkalo.

Další nespornou výhodou pěstounské péče na přechodnou dobu je individuální přístup pěstounů, kteří dítěti poskytují láskyplné zázemí a věnují se mu ve chvílích, kdy to dítě potřebuje. Nedílnou součástí tohoto přístupu je chování a mazlení, které má kladný vliv na psychickou pohodu dítěte. Zároveň umí navazovat citové vztahy, čímž je zabráněno traumatizaci a citové deprivaci. Také Purvis et al. (2013) zastává názor, že pro správný rozvoj dítěte je potřeba lásky, péče a pozornosti, neboť bez úzkého a přívětivého kontaktu s jiným člověkem je u dětí fyzicky nemožné, aby se jejich tělo a duše vyvíjely optimálně a zdravě. S tímto se ztotožňují i pěstouni na přechodnou dobu, kteří se snaží, aby dítě dostatek lásky i pozornosti mělo. Zároveň Zezulová (2012) doplňuje, že pokud dítě vyrůstá v láskyplném prostředí pěstounské rodiny, má mnohem více šancí uplatnit se v budoucím životě a nerozšiřovat řady sociálně vyloučených. S výhodami, které spočívají v individuální péči i životem v klasickém rodinném prostředí se ztotožňují i všichni budoucí osvojitelé.

Při provádění výzkumu jsem narazila na několik dalších rizik, která bych na tomto místě ráda uvedla. Rozhovory s pěstouny na přechodnou dobu, pokud vezmu v úvahu pro výzkum potřebné informace, trvaly velmi dlouho. Nabyla jsem dojmu, že mají pěstouni potřebu vypovídat se, postěžovat si na problémy, které jsou s PPPD spojené. Dále se s ohledem na zkušenosti pěstounů na přechodnou dobu domnívám, že by se školící organizace měly více zabývat praktickými přednáškami, neboť pěstounům chybí řada informací, které ke svému výkonu potřebují. Další riziko shledávám v nejednotnosti soudů, jež některé v agendě náhradní rodinné péče pracují velmi pružně a jiné nikoliv.

Tyto zkušenosti vypovídají o tom, že by měla platit pro všechny soudy jednotná metodika, aby nedocházelo k situacím, které uměle prodlužují pobyt dětí u pěstounů.

Na základě výsledků tohoto výzkumu jsem přesvědčena, že proces seznamování a předávání dítěte do péče budoucích osvojitelů má své příležitosti, ale i rizika. Po čtyřech letech od fungování Novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí již není umístování dětí do PPPD něčím výjimečným. Přibývá jak pěstounů na přechodnou dobu, tak i zkušeností obou skupin komunikačních partnerů, které již poukazují ať již na negativní nebo pozitivní dopady těchto významných procesů.

Na první výzkumnou otázku **Jak budoucí osvojitelé hodnotí postup seznamování s dítětem** lze odpovědět, že postup seznamování s dítětem hodnotí šest budoucích osvojitelů ze sedmi vesměs záporně. Hlavními důvody jsou dlouhý proces seznamování, který je pro budoucí osvojitele psychicky náročný a časté nevhodné chování pěstounů vůči budoucím osvojitelům.

Na druhou výzkumnou otázku **Jak budoucí osvojitelé hodnotí průběh vlastního předání dítěte budoucím osvojitelům** lze odpovědět, že s průběhem vlastního předání dítěte mají budoucí osvojitelé různé zkušenosti, které jsou odvozeny z přístupu pěstounů k předání (ve třech případech se budoucí osvojitelé setkali s velkou citovou angažovaností pěstounů vůči dítěti) či z doby, kdy došlo k předání (ve čtyřech případech v den vydání rozsudku, ve třech případech později – i za několik týdnů).

Na třetí výzkumnou otázku **Jak pěstouni na přechodnou dobu hodnotí postup seznamování budoucích osvojitelů s dítětem** lze odpovědět, že pěstouni na přechodnou dobu hodnotí postup seznamování budoucích osvojitelů s dítětem s ohledem na své zkušenosti vesměs pozitivně. Tato seznamování proběhla rychle - během tří týdnů. Negativně hodnotí seznamování, která se táhnou dlouho, a to i několik měsíců. Dle jejich sdělení jich ale není mnoho. Shodují se v tom, že dlouhá seznamování nejsou ku prospěchu ani pěstounům na přechodnou dobu, ani budoucím osvojitelům a hlavně nejsou prospěšná ani samotnému dítěti.

Na čtvrtou výzkumnou otázku **Jak pěstouni na přechodnou dobu hodnotí průběh vlastního předání dítěte do péče budoucích osvojitelů** lze odpovědět, že pěstouni na

přechodnou dobu hodnotí průběh vlastního předání dítěte do péče budoucích osvojitelů za psychicky velmi náročný, neboť si k dítěti vytvořili citovou vazbu a mají obavy z jeho další budoucnosti. Pokud se však oprostí od psychické náročnosti, tak proces samotného předání hodnotí pozitivně, všichni se shodují na tom, že probíhá v podstatě ve všech případech dobře. Stejně jako budoucí osvojitelé i pěstouni na přechodnou dobu zastávají kritický názor k soudním průtahům.

Dílčím cílem diplomové práce bylo identifikovat příležitosti a rizika tohoto procesu.

Je patrné, že nejvýznamnější **příležitosti** tohoto procesu spočívají v individuální péči, která je dítěti poskytována v rodinném prostředí pěstounů a v tolik důležité citové vazbě dítěte k jedné pečující osobě.

Největší **rizika** tohoto procesu spočívají v dlouhém seznamování budoucích osvojitelů s dítětem a v soudním řízení, které zbytečně prodlužuje pobyt dítěte u pěstounů na přechodnou dobu. Budoucí osvojitelé za velké riziko označují také silné citové pouto pěstounů k dítěti, které narušuje celý proces seznamování i předávání. Další rizika spočívají v nedostatku informací pěstounů o dítěti, v krátké době odpočinku pěstounů a také v nedostatku školení dle požadavků pěstounů.

6 Závěr

Hlavním cílem této diplomové práce bylo analyzovat proces seznamování a předávání dítěte do péče budoucích osvojitelů. Dílčím cílem bylo identifikovat příležitosti a rizika tohoto procesu.

Pro výzkumnou část jsem zvolila strategii kvalitativního výzkumu. Byla využita metoda dotazování a technika neřízeného rozhovoru s celkem čtrnácti komunikačními partnery v rámci Jihočeského kraje. Rozhovory byly provedeny v přirozeném prostředí komunikačních partnerů.

Výzkumný soubor byl tvořen budoucími osvojiteli, kteří měli ve své péči dítě, jež převzali z péče pěstounů na přechodnou dobu, a dále pěstouny na přechodnou dobu, kteří předali do péče budoucích osvojitelů alespoň jedno dítě, neboť byla důležitá jejich osobní zkušenost.

Mým záměrem bylo zachytit pohled jak budoucích osvojitelů, tak pěstounů na přechodnou dobu. Zkušenosti obou skupin výzkumného souboru poukazují na nesporná pozitiva uvedených procesů, ale i na jejich nezanedbatelná negativa.

Konkrétní výsledky výzkumu ukazují, že budoucí osvojitelé proces seznamování s dítětem hodnotí převážně záporně a zkušenosti k procesu předávání dítěte do jejich péče mají různé. Pěstouni na přechodnou dobu hodnotí své zkušenosti s oběma procesy vesměs kladně. Všichni komunikační partneři i přes velmi patrné výhody a rizika těchto procesů považují za nejdůležitější, aby přechod dítěte do péče budoucích osvojitelů byl pro všechny účastníky procesu, zvláště pak pro samotné dítě, co nejsnazším.

Výsledky této práce mohou být využity jako informační zdroj pro sociální pracovníky, budoucí osvojitele a pěstouny na přechodnou dobu. Práce bude poskytnuta pracovníkům oddělení sociálně-právní ochrany dětí a krajským úřadům. Získané poznatky mohou být také využity pracovníky doprovázejících organizací i široké laické veřejnosti.

Věřím, že získané výsledky rozšíří informovanost o velmi specifických procesech pěstounské péče na přechodnou dobu a budou východiskem pro další kroky, které povedou k jejímu případnému zkvalitnění.

7 Seznam použitých zdrojů

1. ARCHEROVÁ, C., 2001. *Dítě v náhradní rodině. Nejčastější problémy při výchově mladších dětí v náhradní rodině*. Praha: Portál. 120 s. ISBN 80-7178-578-4.
2. BELL, M., 2011. *Promoting Childrens Rights in Social Work and Social Care. A Guide to Participatory Practice*. Jessica Kingsley Publishers. 224 s. ISBN 9781843106074.
3. BERG, K. I., 1994. *Family Based Services. A Solution-Focused Approach*. New York: W. W. Norton. 240 s. EAN: 9780393701623.
4. BOWLBY, J., 2010. *Vazba: Teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Praha: Portál. 360 s. ISBN 978-80-7367-670-4.
5. BUBLEOVÁ, V., BENEŠOVÁ, L., 2001. *Hledáme nové rodiče*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. 24 s. ISBN 80-239-1355-7.
6. BUBLEOVÁ, V., 2002. Děti potřebují rodiče, rodiče potřebují děti. In: MATĚJČEK, Z. ed., KOLUCHOVÁ, J. et al. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, s. 11-27. ISBN 80-7178-637-3.
7. BUBLEOVÁ, V. et al., 2013. *Základní informace o osvojení (adopci)*. 2. přepracované vydání. Praha: Středisko náhradní péče, o. s., 44 s. ISBN 978-80-87455-18-0.
8. BUBLEOVÁ, V. et al., 2014a. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. 6. vydání. [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek, s. 10-14. [cit. 2016-12-27]. Dostupné z: <http://www.adopce.com/app/templates/adopce/brozura2014.pdf>
9. BUBLEOVÁ, V. et al., 2014b. *Základní informace o osvojení (adopci)*. 3. přepracované vydání. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek. 63 s. ISBN 978-80-87455-18-0.
10. BUBLEOVÁ, V. et al., 2014c. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 3. přepracované vydání. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek. 63 s. ISBN 978-80-87455-19-7.
11. BUCHTA, J. et al., 2015. *Mýty a pravdy*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. 24 s. ISBN 978-80-7421-116-4.
12. CAIRNS, K., 2013. *Bezpečná vazba mezi náhradními rodiči a dítětem: traumata v raném vztahu a psychická odolnost*. Praha: Portál. 180 s. ISBN 978-80-262-0370-4.

13. COLOROSOVÁ, B., 1999. *Krizové situace v rodině. Jak pomoci dětem překonat smrt blízkého člověka, nemoc, rozvod a traumata adopce*. Praha: Euromedia Group, k.s. – Ikar, 2008. 240 s. ISBN 978-80-249-1027-7.
14. DAVIS, L., 2010. *A Practical Guide to Fostering Law: Fostering Regulations, Child Care Law and the Youth Justice System*. London: Jessica Kingley Publishers. 239 s. ISBN 9781849050920.
15. DE WOLFF, M. S., VAN IJZENDOORN, M. H., 1997. *Sensitivity and attachment: A meta-analysis on parental antecedents of infant attachment*. Child Development, 68 (4), 571-591. [online]. [cit. 2016-12-10]. Dostupné z: <http://www.marinusvanijzendoorn.nl/wp-content/uploads/2012/07/De-Wolff-Van-IJzendoorn-1997.-Child-Development.-Sensitivity-Attachment-meta-analysis-parental-antecedents.pdf>
16. DISMAN, M., 2011. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 4. nezměněné vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze. 372 s. ISBN 978-80-246-1966-8.
17. DLOUHÁ, P., 2017. *Dávky pěstounské péče v roce 2017: Kolik můžete čerpat*. [online]. 22. dubna 2017 [cit. 2017-04-12]. Dostupné z: http://www.penize.cz/davky-pestounske-pece/321885-davky-pestounske-pece-v-roce-2017-kolik-muzete-čerpat?utm_source=e15-cz&utm_medium=selfpromo&utm_campaign=boxpenizenae15cz
18. Dobrá rodina, o.p.s. Justice vstřícná k dětem?, 2016. *RPP.cz* [online]. [cit. 2016-12-27]. Dostupné z: <https://www.rpp.cz/inpage/justice-vstricna-k-detem/>
19. Dobrá rodina, o.p.s. Pěstounská péče na přechodnou dobu, 2016. *RPP.cz* [online]. [cit. 2017-04-12]. Dostupné z: <https://www.rpp.cz/inpage/pro-osvojitele/>
20. FEJT, V., 2008. Sociálně-právní ochrana dětí. In: VELEMÍNSKÝ, M., STUDENOVSKÝ, P. (eds). *Rukověť pro poskytovatele a zadavatele sociálních služeb v oblasti problematiky dětí a mládeže*. České Budějovice: ZSF JU, s. 21-27. ISBN 978-80-7394-064-5.
21. GABRIEL, Z., NOVÁK, T., 2008. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada. 144 s. ISBN 978-80-247-1788-3.
22. GROSSMANN, K. E., GROSSMANN, K., WATERS, E., 2006. *Attachment from Infancy to Adulthood. The Major Longitudinal Studies*. New York: Guilford Publications. 332 s. ISBN 9781593853815.
23. HENDL, J., 2005. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

24. HLÁSKOVÁ, A., 2015. Přejchod dítěte z přechodné pěstounské péče. In: BRANDEJSOVÁ, V. et al. *Pěstounství je profese*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, s. 28-29. ISBN: 978-80-7421-115-7.
25. HLÁSKOVI, A. a V., 2012. Jak probíhá předání dítěte definitivní rodině a provázení této rodiny? In: JENÍČKOVÁ, N., MALÍKOVÁ, J. et al. *Provázení rodiny jako dlouhodobý proces. Sborník příspěvků k provázení náhradních rodin*. [online]. Říčany: Občanské sdružení Rozum a Cít, s. 30-35. [cit. 2016-12-27]. Dostupné z: http://www.rozumacit.cz/zs/file_prirucky_a_publicace/Provazeni_rodiny_jako_dlouhodoby_proces%282012%29.pdf
26. HOVORKA, D., 2015. Pěstounská péče na přechodnou dobu. In: MACELA, M., HOVORKA, M. et al. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., s. 334-343. ISBN 978-80-7478-727-0 (váz.).
27. JEŽKOVÁ, Z., 2016. *Attachment: o důležitosti citového pouta v životě, o jeho poruchách a léčení*. [online]. Šance dětem. [cit. 2017-02-14]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/attachment-o-dulezitosti-citoveho-pouta-v-zivote-o-jeho-poruchach-a-leceni-89.html>
28. JURAJDOVÁ, H., 2015. Dítě v pěstounské péči. In: BRANDEJSOVÁ, V. et al. *Pěstounství je profese*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, s. 6-7. ISBN: 978-80-7421-115-7.
29. KAVANOVÁ, H., 2016. *Metodické doporučení pro realizaci pěstounské péče na přechodnou dobu v Jihočeském kraji*. České Budějovice: Krajský úřad Jihočeského kraje. 22 s. ISBN neuvedeno.
30. KLIMEŠ, J., 2011. Pěstounská péče na přechodnou dobu pro nejmladší děti. In: PTÁČEK, R., KUŽELOVÁ H. et al. *Pěstounská péče na přechodnou dobu pro nejmladší děti*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, s. 65-77. ISBN: 978-80-7421-039-6.
31. KLIMEŠ, J., 2012. Přejchod, předávání dítěte a exkluzivita vztahů. In: JENÍČKOVÁ N., MÁLIKOVÁ, J., KLIMEŠ, J. et al. *Provázení rodiny jako dlouhodobý proces. Sborník příspěvků k provázení náhradních rodin*. [online]. Říčany: Občanské sdružení Rozum a Cít, s. 17-29. [cit. 2016-12-27]. Dostupné z: http://www.rozumacit.cz/zs/file_prirucky_a_publicace/Provazeni_rodiny_jako_dlouhodoby_proces%282012%29.pdf

32. KOLUCHOVÁ, J., 2002. Úskalí adopce a pěstounská péče. In: MATĚJČEK, Z. ed., KOLUCHOVÁ, J. et al. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, s. 111-127. ISBN 80-7178-637-3.
33. KONEČNÁ, H., SUDOVÁ, M., 2011. *Jak dál s pěstounskou péčí na přechodnou dobu?* Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s., 92 s. ISBN 978-80-87455-08-1.
34. KRTIČKOVÁ, K., 2016. *Vztahy v náhradní rodinné péči z pohledu psychologa*. [online]. Šance dětem. [cit. 2017-02-14]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/dite-mimo-vlastni-rodinu/vztahy-v-nahradni-rodinne-peci-z-pohledu-psychologa.shtml>
35. KŘÍSTEK, A., 2014. Takzvané svěřenectví versus pěstounská péče v novém soukromém právu. *Právo a rodina*. Praha: Linde, roč. 16, č. 11, s. 1. ISSN 1212-866X.
36. KŘÍSTEK, A., 2015. Dohoda o výkonu pěstounské péče. In MACELA, M., HOVORKA, M. et al. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., s. 578-598. ISBN 978-80-7478-727-0 (váz.).
37. KŘÍSTEK, A., 2016. *Osvojení dětí. Úplná adopce v českém právu*. 136 s. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 136 s. ISBN 978-80-7552-022-7.
38. LEE, R. E., WHITING, J. B., 2008. *Foster Care Therapist Handbook. Relational Approaches to the Children and Their Families*. 524 s. Washington, D. C.: Child Welfare League of America. EAN 9781587600463, ISBN 1587600463.
39. LEXOVÁ, J., PAZLAROVÁ, H., ŠTOKROVÁ, T., MATOUŠEK, O., 2013. *Sborník dobré praxe. Kazuistiky z náhradních rodin*. 131 s. Praha: Asociace náhradních rodin České republiky, o. s. ISBN 978-80-905600-0-0.
40. MAJEROVÁ, K., 2015. Dítě v pěstounské péči. In BRANDEJSOVÁ, V., JURAJOVÁ, H. et al. *Pěstounství je profese*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, s. 8-9. ISBN 978-80-7421-115-7.
41. MATĚJČEK, Z., 2007. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál. 110 s. ISBN 978-80-7367-272-0.
42. MATĚJČEK, Z., BUBLEOVÁ, V., KOVAŘÍK, J., 1997. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. Praha: Psychiatrické centrum Praha. 70 s. ISBN 80-85121-89-1.
43. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z., 1999. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada Publishing. 144 s. ISBN 80-7169-897-0.

44. MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H., 2010. *Hodnocení ohroženého dítěte*. Praha: Portál. 184. s. ISBN 978-80-7367-739-8.
45. MILLER, LAURIE C., 2005. *The handbook of international adoption medicine: a guide for physicians, parents, and providers*. Oxford University Press, Inc. 464 s. ISBN 0-19-517681-2; 0-19-514530-5 (pbk.).
46. MIOVSKÝ, M., 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
47. MPSV. Informace o postupech spojených s umístováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu, 2013. *MPSV.cz* [online]. 14. března 2013 [cit. 2016-12-27]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/14851/umistovani_deti_PPPD.pdf
48. MPSV. Stát loni vyplatil pěstounům 2 miliardy, 2014. *MPSV.cz* [online]. Právo, 15. 3. 2014 [cit. 2016-12-20]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/17516>
49. MPSV. Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí, 2016. *MPSV.cz* [online]. 2011-2016 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z: <http://mpsv.cz/cs/3878>.
50. NOVOTNÁ, V., 2005. Osvojení nebo pěstounská péče? *Právo a rodina*. Praha: Linde, roč. 7, č. 8, s. 6-10. ISSN 1212-866X.
51. NOVOTNÁ, V., 2014a. Rodinné právo v novém občanském zákoníku (4.). *Právo a rodina*. Praha: Linde, roč. 16, č. 4, s. 1-5. ISSN 1212-866X.
52. NOVOTNÁ, V., 2014b. Rodinné právo v novém občanském zákoníku (5.). *Právo a rodina*. Praha: Linde, roč. 16, č. 5, s. 6. ISSN 1212-866X.
53. NOVOTNÁ, V., 2014c. Změny v sociálně-právní ochraně dětí, přijaté v souvislosti s novým občanským zákoníkem. *Právo a rodina*. Praha: Linde, roč. 16, č. 6, s. 1-5. ISSN 1212-866X.
54. NOVOTNÁ, V., 2016. Co by se mělo v pěstounské péči změnit. *Právo a rodina*. Praha: Linde, roč. 18, č. 3, s. 1-3. ISSN 1212-866X.
55. PAZLAROVÁ, H., 2013. Pěstounská péče. In: Matoušek O. et al. *Encyklopedie sociální práce*. Praha, Portál, s. 466-467. ISBN 978-80-262-0366-7.
56. PEMOVÁ, T., PTÁČEK, R., 2015a. Práce s identitou dítěte, s jeho minulostí a budoucností. In: PEMOVÁ, T., PTÁČEK, R., MACELA, M. *Hlas dítěte v náhradní rodinné péči a jak mu naslouchat*. Praha: Kruh rodiny, o.p.s. s. 10-15. ISBN 987-80-87066-05-8.
57. PEMOVÁ, T., PTÁČEK, R., 2015b. Práce s pocity ztráty, obav, nízkým sebevědomím. In: PEMOVÁ, T., PTÁČEK, R., MACELA, M. *Hlas dítěte v náhradní*

- rodinné péči a jak mu naslouchat*. Praha: Kruh rodiny, o.p.s. s. 33-44. ISBN 987-80-87066-05-8.
58. POLÁKOVÁ, O., 2010. Rodinná politika. In: KREBS, V. et al. *Sociální politika*. 5. přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, s. 374 – 398. ISBN 978-80-7357-585-4.
59. PTÁČEK, R. et al., 2011. *Pěstounská péče na přechodnou dobu pro nejmladší děti*. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. 84 s. ISBN 978-80-7421-039-6.
60. PUGHE, B., PHILPOT, T., 2006. *Living Alongside a Child's Recovery. Therapeutic Parenting with Traumatized Children*. 144 s. London, New York: Jessica Kingley Publishers. EAN 9781843103288.
61. PURVIS, K. B., CROSS, D. R., SUNSHINE, W. L., 2013. *Dítě v nové rodině*. Praha: Grada Publishing, a.s. 256 s. ISBN 978-247-4535-0.
62. RUTTER, M., COLVERT, E., KREPPNER, J., 2007. Early adolescent outcomes for institutionally-deprived and non-deprived adoptees. I: disinhibited attachment. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 48 (1), 17-30. doi: 10.1111/j.1469-7610.2006.01688.x.[online]. [cit. 2016-12-19]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/odborna-knihovna/early-adolescent-outcomes-for-institutionally-deprived-and-non-deprived-adoptees-i-disinhibited-attachment-6324.html>
63. RUTTER, M., KREPPNER, J.M., O'Connor, T.G., 2001. Specificity and heterogeneity in children's responses to profound institutional privation. *The British Journal of Psychiatry*, 179 (2), 97-103. doi: 10.1192/bjp.179.2.97. [online]. [cit. 2016-12-20]. Dostupné z: <http://bjp.rcpsych.org/content/179/2/97>
64. SEDLÁK, P., 2014. Hlava II. Příbuzenství a švagrovství. In: HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. et al. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck. 1380 s. ISBN 978-80-7400-503-9.
65. SCHOOLEROVÁ, J. E., 1993. *Adopce vztah založený na slibu. Užitečné rady a postřehy pro adoptivní rodiče a pěstouny*. Praha: Návrat domů. 218 s. ISBN 80-7255-066-7.
66. SOBOTKOVÁ, I., 2010. Biologické rodiny dětí, které jsou navrhovány do náhradní rodinné péče. *E-psychologie*. [online]. 4 (1), s. 51-57 [cit. 2016-12-30]. Dostupný z <http://e-psycholog.eu/pdf/sobotkova.pdf>. ISSN 1802-8853.

67. ŠESTÁKOVÁ, B., 2010. Význam úplné rodiny jako základní jednotky lidské společnosti. In: EMMEROVÁ, M. a FILÍPKOVÁ, J. (eds). *Jak vnímáme babyboxy*. Plzeň: Nava, s. 33-36. ISBN: 978-80-7211-355-2.
68. ŠKOVIERA, A., 2006. *10 dilem náhradnej výchovy*. Bratislava: Nova praca, spol. s r.o. 96 s. ISBN 80-88929-81-4.
69. ŠVAŘÍČEK, R., 2007a. Kritéria kvality kvalitativního výzkumu. In: ŠVAŘÍČEK, R. et al. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, s. 28-50. ISBN 978-80-7367-313-0.
70. ŠVAŘÍČEK, R., 2007b. Metody sběru dat. In: ŠVAŘÍČEK, R. et al. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, s. 142-206. ISBN 978-80-7367-313-0.
71. TEMPERI, o.p.s. Pěstounské rodiny – pomoc v pravý čas, 2014. *Temperi, o.p.s.* [online]. [cit. 2017-02-14]. Dostupné z: <http://www.tempericb.cz/podpora-pestounskych-rodin/podpora-pestounskych-rodin-aneb-pomoc-pravy-cas/>
72. VÁGNEROVÁ, M., 2012. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o.s. 183 s. ISBN 978-80-87455-14-2.
73. VELEMÍNSKÝ, M., 2008. Funkční a disfunkční rodina včetně sociálního dopadu problematiky. In: VELEMÍNSKÝ, M., STUDENOVSKÝ, P. (eds). *Rukověť pro poskytovatele a zadavatele sociálních služeb v oblasti problematiky dětí a mládeže*. České Budějovice: ZSF JU, s. 150-177. ISBN 978-80-7394-064-5.
74. VRÁNOVÁ, L., 2011. *Sociálně-právní analýza přechodné pěstounské péče v České republice*. 80 s. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o.s. ISBN 978-80-87455-09-8.
75. VYSKOČIL, F., 2014. *Právní úprava náhradní rodinné péče v České republice*. [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek., s. 11. [cit. 2016-12-27]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/files/File/Projekty/Pravni_uprava_NRP_v_CR_2014.pdf
76. WESTPHALOVÁ, L., 2014a. Hlava II. Příbuzenství a švagrovství. In: HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. et al. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck. 1380 s. ISBN 978-80-7400-503-9.
77. WESTPHALOVÁ, L., 2014b. Hlava III. Poručenství a jiné formy péče o dítě. In: HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. et al. *Občanský*

- zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář.* Praha: C. H. Beck. 1380 s. ISBN 978-80-7400-503-9.
78. WHITE, J. M., 2005. *Advancing Family Theories*. Thousand Oaks: Sage Publication. 216 s. ISBN 9781452263038.
79. Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, 2017. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 64, s. 12-15. ISSN 1211-1244.
80. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, 2016. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 111, s. 4-66. ISSN 1211-1244.
81. Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, 2017. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 31, s. 12-14. ISSN 1211-1244.
82. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, 2016. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 33, s. 88-106. ISSN 1211-1244.
83. Zákon č. 104/1991 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte, 1991. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 22, s. 1-10. ISSN 1211-1244.
84. ZEZULOVÁ, D., 2012. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál. 200 s. ISBN 978-80-262-0065-9.

8 Seznam příloh

Příloha č. 1 - Následná péče o děti umístěné v PPPD při Krajském úřadu Jihočeského kraje v roce 2016

Příloha č. 2 - Počet pěstounů na přechodnou dobu při Krajském úřadu Jihočeského kraje v letech 2011 – 2016

Příloha č. 1 – Následná péče o děti umístěné v PPPD při Krajském úřadu Jihočeského kraje v roce 2016

následná péče / počet dětí	Počet dětí
osvojení	15
pěstounská péče	4
návrat do biologické rodiny	7
umístění v PPD trvá i v r. 2017	27
jiné	2
ústavní péče	0

(Zdroj: Statistika Krajského úřadu Jihočeského kraje v Českých Budějovicích)

Příloha č. 2 – Počet pěstounů na přechodnou dobu při Krajském úřadu Jihočeského kraje
v letech 2011 – 2016

počet/rok	2011	2012	2013	2014	2015	2016	celkem
přijetí nové žádosti	2	4	12	18	18	7	61
zařazení do evidence	1	2	1	7	12	4	27
zamítnutí žádosti	-	-	-	-	-	1	1
zastavení řízení - zpětvzetí	-	1	-	6	6	8	21
postoupení	-	-	-	1	-	-	1
přerušení řízení	-	-	-	1	1	1	3
zastavení řízení - jiné	-	-	-	-	1	-	1
vyřazení z evidence	-	-	-	-	1	1	2

(Zdroj: Statistika Krajského úřadu Jihočeského kraje v Českých Budějovicích)

9 Seznam zkratk

KÚ – krajský úřad

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

OSPOD – oddělení sociálně-právní ochrany dětí

PPPD – pěstounská péče na přechodnou dobu